

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Leen Selart

**Kirikute ja usuühenduste esindusorganisatsioonide kaasamine Euroopa Liidu
otsustusprotsessi: organisatsioonide aktiivsus, keskkonnahoiakud ning osalemine
Euroopa Komisjoni konsultatsioonides**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2025

Autorluse deklaratsioon

Olen kirjutanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud tesite autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujal pärinevad andmed on viidatud

Töö sõnade arv:

Leen Selart, 19.05.2025

Annotatsioon

Käesolev bakalaureusetöö uurib Euroopa Liidus kirikute ja usuühenduste kaasamist ehk huvikaitse ja lobitöö alal tegutsevate kirikute ja usuühenduste aktiivsust, keskkonna alaseid hoiakuid ja osalemist Euroopa Komisjoni konsultatsioonides. Esimesena uuritakse töös kõiki kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsust keskkonnaalases huvikaitstes ja siis keskendutakse kõige aktiivsematele organisatsioonidele, ehk neile, kes on kliima teemadel vastanud Euroopa Komisjoni konsultatsioonidele. Viimasesse valimisse jäid alles kõiki aktiivseid kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest ainult kristlikud organisatsioonid. Bakalaureusetöö peamiseks analüüsitulemuseks oli see, et täiesti arvestatav hulk kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest on aktiivsed kaasarääkijad keskkonnateemadel. Nende aktiivsus keskkonnateemadel väljendub enamasti läbi teavitustegevuse ja Euroopa Komisjoni esindajatega kohtumiste. Kuid kuna Euroopa Komisjoni läbipaistvusregistris ei talletata seda, mis oli detailsemalt koosolekute sisu ja milles seisneb teavitustegevus, siis uurib töö organisatsioonide poolt Euroopa Komisjoni konsultatsioonidele vastusteks saadetud tekste ja võrdleb neid Komisjoni teatistega. Analüüsist selgub, et kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid pooldavad rangemaid loodushoiu meetmeid kui Euroopa Komisjon, keskenduvad peamiselt kohalikule tasandile ja organisatsioonidele on omane eetiline ja moraalne vaatenurk, kus rõhutatakse jumala loomingu säilitamise ja hoidmise kontseptsiooni. Oma vaateid põhjendavad organisatsioonid nii religiooni kui ka teadusega.

Abstract

This bachelor's thesis examines the involvement of churches and religious associations in the European Union, specifically their activity in advocacy and lobbying, their environmental attitudes, and participation in consultations held by the European Commission. The study first examines the environmental advocacy work of organizations representing all churches and religious associations, and then focuses on the most active ones who have responded to European Commission consultations on climate issues. In the final sample, only christian organizations remained among the active organizations representing churches and religious associations. The main analytical conclusion of the bachelor's thesis is that there is a considerable number of organizations representing churches and religious associations are active players to environmental issues. Their environmental engagement is mostly expressed through awareness-raising activities and meetings with representatives of the European Commission. However, since the Transparency Register of the European Commission does not record the detailed content of the meetings or the nature of the awareness-raising activities, the thesis analyzes the texts submitted by the organizations in response to the Commission's consultations and compares them with the Commission's communications. The analysis reveals that organizations representing churches and religious associations support stronger environmental protection measures than the European Commission does. They focus primarily on the local level and exhibit an ethical and moral perspective, emphasizing the concept of preserving and safeguarding god's creation. These organizations justify their viewpoints using both religious and scientific arguments.

Sisukord

1. Sissejuhatus	7
2. Teoreetiline raamistik	9
2.1. Religioon ja Euroopa Liit	10
2.2. Euroopa Liidu keskkonnapoliitika	11
2.3. Lobitöö ja religioossed huvigrupid Euroopa Liidus	14
2.4. Ökoteoloogia	16
3. Meetod	18
4. Valimi koostamine	20
5. Analüüs	21
5.1. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus keskkonna alal	22
5.2. Kristlikuid kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid ja Euroopa Komisjoni konsultatsioonid	25
5.2.1. Euroopa kliimapakt ja Evangeelne Kirik Saksamaal ning Saksamaa Piiskoppide Komissariaat	26
5.2.2. 2030. aasta kliimaeesmärgi kava ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ning Euroopa Kirikute Konverents	29
5.2.3. Äriühingute kestlik üldjuhtimine ja Aafrika Euroopa usu ja õiguse võrgustik	32
5.2.4. ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020 hindamine ja Euroopa Liidu Piiskoppide Kiriklike Konverentside Komisjon	35
5.2.5 Euroopa Liidus kirikuid ja usukogudusi esindavate organisatsioonide vaated keskkonnahoiule konsultatsioonide vastuste põhjal	38
5.3. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide keskkonna vaadete tugipunktid	39
6. Kokkuvõte	41
7. Kasutatud allikad	43
8. Lihtlitsents	50
9. Lisad	51
Lisa 1.1. Koodipuu: “Millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus?”	51

Lisa 1.2. Koodipuu: “Kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest?”	52
--	----

Joonised ja tabelid

Joonis 1. Euroopa Liidus keskkonna ja/või kliimameetmed oma huvialaks määranud kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus keskkonna alal	23
Joonis 2. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus läbipaistvusregistris erinevate konkreetsete tegevuste näitel.	24
Tabel 1. Erinevad keskkonna teemad, mida kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid on valinud enda peamiseks Euroopa Liidus seadusandlikeks või poliitikavaldkonnaks ja kui mitu organisatsiooni neid nimetas.	24

1. Sissejuhatus

Tänapäeval räägitakse kogu maailmas üha enam kliimasoojenemisest ning analüüsitakse selle globaalset mõju. Kliimasoojenemise tagajärjed Euroopale oleks laastavad, kui Maa soojeneb ainuüksi 0,2 C kraadi võrra. Euroopale ennustatakse sellise stsenaariumi puhul rannikualade ja sisemaa üleujutuste sagenemist ning erosiooni (International Panel on Climate Change, 2007, 7-11). Mägised alad kannatavad vähenenud lumekatte, liustike taandumise ja vähenenud taliturismi käes ning Lõuna-Euroopas väheneb vee kättesaadavus, hüdroenergia potentsiaal ja põllumajanduse tootlikkus (International Panel on Climate Change, 2007, 11). Kõige kardetavam on kliimamuutuse otsene mõju elanikkonnale: kliimamuutusega sagenevad kuumalained ja metsapõlengud on ohuks inimeste tervisele (ibid.).

Vaadates statistikat, avaneb Euroopa Liidu elanike väärtuste ja reaalsuse osas vastuoluline vaatepilt. Euroopa Liidu elanikkond on küll ülekaalukalt keskkonnakaitse poolt, aga samal ajal äärmiselt keskkonda reostava eluviisiga: 95% Euroopa Liidus elavatest inimestest leiab, et keskkonnakaitse on oluline (Euroopa Komisjon, n.d.a), kuid ometigi on Euroopa regionina teisel kohal maailmas süsihappegaasi õhku paiskamise poolest. Aastatel 1850-2019 moodustasid tänase Euroopa Liidu maade heitekogused 16% maailma CO₂ heitekogustest (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2023, 45). Siin ilmneb ebakõla eurooplaste ökoloogilise jalajälje ja keskkonnakaitse tähtsustamise vahel.

Euroopa Komisjoni lobiorganisatsioonide koondavasse läbipaistvusregistrisse on registreeritud 26 kirikuid ja usuühendusi esindavat organisatsiooni, kes on oma huvivaldkonnaks märkinud kliimameetmed ja/või keskkonna (Euroopa Komisjon n.d.). Nende organisatsioonide seas on erinevaid religioone esindavaid organisatsioone alates bahaidest ja moslemitest kuni budistide ja Saientoloogia kiriku liikmeteni (ibid.), kellest pea kõik oma kodulehel looduskaitsele üleskutsuvaid artikleid ja tekste avaldavad (nt. EOCSPAHR, 2023; EcoDharma, n.d.; Baha'i International Community, 2024; Comunità Religiosa Islamica Italiana, 2024). Kuid kuna uurimistöö valimisse jäid lõpus vaid erinevaid kristlikke voolusid esindavad organisatsioonid, siis keskendub uurimistöö vaid kristlikule keskkonnahoiule ja analüüsin ainult organisatsioonide institutsionaliseeritud lobitegevust Euroopa Liidus, sest andmed pärinevad Euroopa Liidu läbipaistvusregistrist, kust pole võimalik leida teistlaadset informatsiooni. Kirikud ja usuühendused saavad pöörata keskkonnahoiule tähelepanu, kuna religioossed põhimõtted rõhutavad vajadust kaitsta ja hoida looduskeskkonda kui jumala

loodut. Euroopa Liidu kodanikest on 70% kristlased ja nende kaasamine on kliimakavade õnnestumiseks hädavajalik (Mrozowska, Hintz, 2020, 146).

Sellest lähenemisest on välja kasvanud eraldiseisev ökoteoloogia kui teoloogiline diskursus. Ökoteoloogia uurib jumala loomingu omavahelisi seoseid, rõhutades loodust kui ühtset süsteemi ning integreerides teaduslikke perspektiive traditsiooniliste teoloogiliste arusaamadega, et pakkuda eetilisi lahendusi keskkonnakriisile (Troster, 2013, 382-383).

Teisalt võib kristlikku keskkonnahoidu samuti näha loodusele kahjulikuna, mitte lahendusena kliimamuutustele. Inimesed omavad domineerivat ja kontrollivat suhet jumala looduga, kuna piibli järgi on jumal loonud inimese valitsema kalade, lindude ja kõigi maa olendite üle (Ms 1:26). Küsimus sellest, kas kristlik ökoloogia on kliimamuutustega võitlemise seisukohast edumeelne, sõltub sellest, kuidas mõistetakse "peremehena olemist" ja valitsemist. Ökoteoloogial, kui lihtsalt raamistikul, mis vaatleb religioosset inimese ja looduse suhestumist, võib olla negatiivne ja positiivne pool. Steve Hollinghurst (2022, 481) leiab, et üks peamisi põhjuseid, miks kristlased, kes tuginevad oma uskumustes pühakirjale, on see, et jumal lõi inimesed oma näo järgi. Sellega on inimkonnal preesterlik roll kaitsta ja hoida loodust osana jumala loomingust. Juudi apokalüptilises kirjanduses on kirjeldatud maist templit kui peegeldust taevast, milles inimene, olles loodud jumala näo järgi, peaks kaitsma ja hoidma loodust kui karjane (Hollinghurst, 2022, 483). Lisaks on piiblis kasutatud inimese valitseva rolli kirjeldamiseks heebreakeelset sõna "radah", mis tähendab pigem hoolivat juhtimist kui autoritaarset valitsemist ning võrdub oma tähenduses pigem karjase hoole ja kaitsega (Hollinghurst, 2022, 481). Kui ajalooliselt on nähtud kristlust kui doktriini, mis on võimaldanud inimkonnal oma äranägemise järgi kasutada ja ekspluateerida loodust, siis nüüd on see muutumas (Conradie, 2020, 1). Ökoteoloogia võimaldab positiivselt tõlgendada piiblis kirja pandud inimese ja looduse vahekorda kui kaitsvat, mitte selle üle domineerivat. Ökoteoloogia toetab vastutustundlikku ja jätkusuutlikku suhtumist loodusesse.

Käesolevas uurimistöös eesmärgiks on uurida Euroopa Liidu kaasamisprotsessides osalevaid kirikuid ja usuühendusi esindavaid organisatsioone ja nende suhestumist Euroopa Liidu keskkonna poliitikaga. Uurimusküsimusi, millele töö vastab, on kolm tükki.

1. Kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus?

2. Millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus?
3. Kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest?

Uurimistöö esimeses pooles annan ülevaate religiooni rollist Euroopa Liidus, Euroopa Liidu keskkonnapoliitika ajaloost, lobitööst Euroopa Liidus ja viimaks laiemaks raamistuseks ka ökoteoloogiast. Seejärel kirjeldan uurimustöös kasutatavat meetodit ja valimi koostamist, millele järgneb töö viimases osas analüüs, mille käigus vastan uurimusküsimustele ja viimaks kokkuvõtte.

2. Teoreetiline raamistik

Käesoleva peatüki eesmärk on kirjeldada uurimistöö teemat ümbritsevat teoreetilist raamistikku. Peatükis kirjutatakse religioonist ning sellega seonduvast lobitööst ja kliimapoliitikast Euroopa Liidus. Lisaks harutatakse lahti ökoteoloogia mõiste ja kuidas see võimaldab kirikutel suhestuda loodushoiu ja kliimapoliitikaga.

Kuigi uurimistöö otseselt ei tegele otseselt ökoteoloogia tunnuste leidmisega andmetest, on vajalik teada laiemat tausta, et põhjendada uurimusküsimuste aktuaalsust. Lisaks loob see laiema raamistiku, mis võimaldab kirikuid ja religiooside usuühendusi esindavatel organisatsioonidel võtta sõna keskkonna temadel Euroopa Liidus. Veel on ökoteoloogia lahtikirjutamine teooria osas vajalik, et luua eeldused selle kohta, milliseid seisukohti võivad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid üldse võtta. On need siis ökoteoloogilisest perspektiivist või toetuvad pigem traditsioonilisemale kristlikele tõlgendusviisile.

Selleks, et teada saada seda, kas ja kuidas kirikuid ja religiooside ühendusi esindavad organisatsioonid saavad olla aktiivsed toimijad Euroopa Liidus ja poliitikakujundajad on vaja kirjutada lahti Euroopa Liidu ja religiooni tausta. Lisaks on vajalik teada ka eelteadmisi Euroopa Liidu kliimapoliitika kohta, mistõttu tuleb teoorias juttu ka sellest. Viimase

peatükina on lahtikirjutatud lobitöö ja huvikaitse Euroopa Liidus ning millised on suurimad religioossed toimijad.

2.1. Religioon ja Euroopa Liit

Kristlikud kirikud on Euroopa Liidus alates selle loomisest nõudnud eristaatust, tuginedes oma ajaloolisele rollile Euroopa riikide ühiskondades. Lisaks rõhutavad nad oma esindusvõimekust vaheorganina religioosete kogukondade ja Euroopa Liidu vahel ning eetilise sõnumi kandmist. Nende nõuet eristaatuse järele on Euroopa Liit põhjendatult ka rahuldanud. Euroopa põhiseaduse lepingu artikkel 52 lõi avatud, läbipaistva ja korrapärase dialoogi kirikute ja Euroopa institutsioonide vahel, eristades seda dialoogist ülejäänud kodanikuühiskonnaga (Euroopa põhiseaduse leping, 2006). Sama sõnastus säilis ka 2007. aasta detsembris allkirjastatud Lissaboni lepingus (Foret, 2009, 38). Enne Lissaboni lepingut, 1992. aasta Maastrichti lepingu raames osalesid kirikud peamiselt Euroopa Liidu integratsiooni protsessis. Kusjuures on tunnetada selget vahet protestantide ja katoliiklaste vahel ehk protestandid on euroskeptilisemad kui katoliiklased (Mudrov, 2015, 527).

Francois Foret (2022, 329-334) kirjeldab oma 2022. aastal väljaantud raamatus Euroopa Parlamendi ja religiooni suhet, leides et Euroopa Parlament esindab pigem sekulaarset poliitilist keskust, mis käsitleb religiooni kui identiteedi ja väärtuste allikat, kuid väldib religioosset konflikte, püüdes hoida neutraalset ja kaasavat positsiooni. Lisaks tõdeb Foret (2014, 116-117) oma uuringus Euroopa Parlamendi ja religiooni kohta, et religioon võib tugevdada parlamendi liikmete seas olevaid poliitilisi kuuluvusi ja rahvuslikke identiteete, mis võivad lõppeda ka lahkarvamustega poliitiliste gruppide seas. Religioon on sageli arutelu all erinevates poliitikavaldkondades, nagu välissuhted ja inimeste põhiõigused, aga ka kultuuri- ja hariduspoliitikas (Foret, 2014, 118-119). Euroopa Parlamendis tekivad religioosset taustast tingitud erimeelsused näiteks Türgi liikmelisuse ja Euroopa kristliku pärandi teemadel, sest need valdkonnad seavad sageli religiooni ja sekulaarsuse vastasseisu (ibid.). Religioonil on Euroopa Parlamendis pigem kaudne, kui otsene mõju, mis kajastub identiteediväärtustes ja poliitilistes debattides, mitte konkreetsetes usulistest otsustes või poliitikas.

Religioon toimib Euroopa Liidus kui sümbolne struktuur, mis tekitab pinget identiteedi ja rahvusliku kuuluvuse ning Euroopa Liidu poliitiliste institutsioonide vahel. Euroopa Liit

rakendab religiooni suhtes samu põhimõtteid nagu teiste huvigruppide puhul, hoides religiooni partnerina ja praktiseerides osalusdemokraatiat, kuid mitte käsitledes seda kui poliitilist jõudu, mis suudaks olulisel määral mõjutada Euroopa Liidu otsuseid ja legitiimsust (Foret, 2009, 47).

2016. aastal määras Euroopa Liit ametisse erisaadiku usu- ja veendumusvabaduse edendamiseks väljaspool EL-i. See on näide sekulariseerunud lääneriikide valitsuste rahvusvahelistest algatustest, mille eesmärk on paremini mõista religiooni mõju avalikes ja globaalsetes küsimustes. Poliitikakujundajate ja teadlaste teadlikkus religiooni mõjust otsuste tegemisele ja valikutele, nii isiklikul kui kollektiivsel tasandil, on kasvanud, mille tulemusena on sellele temale pühendatud rohkem tähelepanu ja ressursse. EL-i erisaadiku ametisse nimetamine on üks näide Lääne valitsuste püüdlustest edendada usuvabadust ja mõista religiooni rolli üleilmsetes asjades ka väljaspool EL-i piire (Schliesser, 2023, 14). Seda, kas religioon saab olla Euroopa Liidu kliimapoliitikat toetav tegur, on eelnevalt ka uuritud. Kuna religioon on Euroopa Liidus rahvuste ülene ja omab tugevat mõju sotsiaalsete hoiakute kujundamisel, mille hulka kuuluvad ka hoiakud loodushoiu suhtes (Mrozowska, Hintz, 2020, 156-157).

Religiooni roll Euroopa Liidus on küll oluline, kuid kaudne. Selle tähtsus seisneb selles, et religioonil on võime kujundada identiteete ja väärtusi ning pakkuda aruteluplatvormi keerulistes poliitilistes küsimustes. Nõnda pole religioonil otsest poliitilist jõudu, kuigi Euroopa Liit kaasab kirikuid ja usukogukondi dialoogi kaudu, mis on oluliseks vahendiks osalusdemokraatia ja mitmekesisuse edendamisel. See võimaldab tasakaalustada sekulaarseid ja religioosseid vaateid, hoides samal ajal fookuses Euroopa ühtsust ja universaalseid väärtusi. Seega, kuigi religioon ei kujunda aktiivselt Euroopa Liidus poliitikat, kujundab see inimeste väärtushinnanguid. Keskkonnaprobleemidega tegelemise prioriteetsuse määravad just väärtused ja seega läbi inimeste väärtushinnangute kujundamise kujundatakse ka poliitikat.

2.2. Euroopa Liidu keskkonnapoliitika

Kui tänapäeval nähakse EL kui kliimamuutuste vastu võitlemise eestvedajat, siis ajalooliselt pole see nii olnud. Kui 1972. aastal toimunud ÜRO inimkeskkonna-alane konverents Stockholmis oli esimene suurkonverents, mis käsitles rahvusvahelisi keskkonnaprobleeme ja

oli pöördepunktiks rahvusvahelise kliimapoliitika arengus, siis Euroopa Liidu eelkäija Euroopa Ühenduse liikmesriigid nagu Belgia, Itaalia, Holland ja Prantsusmaa töötasid salaja konverentsi vastu (United Nations, n.d.; Brighton, 2017, 216). Arenenud riigid püüdsid eemaldada Stockholmi konverentsil oma majandushuve puudutavad teemad ning vähendada konverentsi mõjukust (Brighton, 2017, 216). Nad olid vastu arengumaade püüdlustele seada oma probleemid prioriteediks ja saada rahalist toetust, kusjuures lisaks Brüsseli Grupi liikmetele olid ka teised arenenud riigid arengumaade nõudmistele vastu (ibid.).

Pariisi kliimakokkulepe vastu võtmiseks 2015. aastal oli olukord muutunud. Vahepeal oli toimunud suunamuutus ja võeti vastu Kyoto protokollid ja kliima- ja energiapakett, millega Euroopa Liit oli muutunud takistajast rahvusvaheliselt edukaks eestvedajaks (Böhringer, 2014, 2-5; Euroopa Parlament, n.d; Euroopa Parlament, 2008). Rahvusvahelise leppena näeb see ette, et leppe allkirjastanud riigid tegutsevad selle nimel, et ülemaailmne keskmine temperatuur ei tõuseks rohkem kui 2°C võrreldes tööstusrevolutsioonieelse ajaga. Leppe eesmärgiks on hoida kliimasoojenemine 1,5°C juures. Kokkulepe loob ka raamistiku, mis aitab riike, kes vajavad abi oma kliimaeesmärkide saavutamisel. Abi võib olla mitmesugune ja hõlmata majanduslikku, tehnoloogilist ja jätkusuutlikkuse suurendamise toetust (United Nations Framework Convention on Climate Change, n.d.). ÜRO kliimakonventsiooni Pariisi kokkuleppe ratifitseerimiseks andis Euroopa Parlament oma nõusoleku 2016. aastal. Tolleaegne Euroopa Parlamendi president Martin Schulz ja ÜRO peasekretär Ban Ki-moon märkisid, et EL kiire tegevus kokkuleppe ratifitseerimisel tõestab, et see on endiselt esirinnas kliimamuutuste vastu võitlemisel (Euroopa Parlament, 2016). Näiteks Kyoto protokolliga vastuvõtmiseks kulus kaheksa aastat, samas kui Pariisi kokkuleppe ratifitseeriti tunduvalt kiiremini (ibid.). Aastatel 1990-2016 vähenes Euroopa Liidus kasvuhoonegaaside õhkupaiskamine 1,3 miljardi tonni võrra. Näitaja vähenemise põhjused on 2008. aasta majanduslangus, gaasi, taastuvenergia ja biokütuste eelistamine söele ning teenindussektori kasv võrreldes tööstuse ja põllumajandusega (Skjærseth, 2021, 28). EL on suutnud muutuda 1970. aastatel keskkonnapoliitika vastasest oluliseks kliimamuutuste vastu võitlemise eestvedajaks, mida tõestab nii Pariisi kliimaleppe kiire ratifitseerimine kui ka märkimisväärne kasvuhoonegaaside vähendamine läbi erinevate majanduslike ja poliitiliste meetmete.

Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen lubas 2019. aastal oma ametiaja esimese saja päeva jooksul panna aluse Euroopa rohelisele kokkuleppele ja ühildada majandusplaneedi vajadustega (Charveriat, 2023). Von der Leyeni otsus tuli paljudele Brüsselis

üllatusena, kuna tema eelkäija Jean-Claude Juncker oli esitanud vähemambitsioonikaid kliimaeesmärke (ibid). Von der Leyeni poliitiline taust, milleks oli Saksamaa Kristlik-Demokraatlik Liit, ja Saksamaa toona ennustatav suutmatus järgida kasvuhoonegaaside heitkoguste piirmäärasid peeti samuti potentsiaalseks takistuseks Euroopa kliimamuutuste vastaste ambitsioonide suurendamisel (ibid). Von der Leyeni aktiivne kliimateemadega tegelemine tuli üllatusena tulenevalt tema poliitilisest taustast ja sellest, et tema eelkäijad ei prioritseerinud keskkonnakaitset ja kliimamuutuste vastu võitlemist.

Euroopa roheline kokkuleppe eesmärk on, et Euroopa Liit oleks aastaks 2050 esimene kliimanetraalne maailmajagu. Selle saavutamiseks hõlmab kokkuleppe mitmesuguseid valdkondi, näiteks kõiki majandussektoreid (Euroopa Komisjon, 2019). Samuti on kokkuleppe osa õiglane üleminekumehhanism, mis toetab piirkondi, mis sõltuvad süsihappegaasi mahukatest tegevustest ja tööstustest (ibid). Nii on kokkuleppel lisaks majanduslikule ka sotsiaalne pool.

Oma olemuselt on Euroopa roheline kokkuleppe siiski majanduskasvu strateegia, mida proovitakse lahti siduda ressursikasutusest, mitte kliima või -looduskaitsele suunatud strateegia. Von der Leyen nimetas kokkuleppet selle esitamisel Euroopa Komisjoni majanduskasvu strateegiaks, mis peaks kaasa tooma rohkem kasu kui kulutusi ja toimima eeskujuna ka teistele riikidele (Euroopa Komisjon 2019). Euroopa Komisjon rõhutab, et majanduskasv koos CO₂-heite vähendamiselega pole Euroopa Liidule võõras. Näiteks 2018. aastal oli kasvuhoonegaaside kogus vähenenud 23% võrra, samas kui SKP oli kasvanud 61% võrreldes 1990. aastaga (ibid.). Samamoodi usub 77% Euroopa kodanikest, et keskkonnakaitse võib majanduskasvu edendada (ibid.). 2020. aastal algatati Euroopa Liidus kliimapakt, mille eesmärk on kaasata Euroopa Liidu kodanikke uute meetmete kavandamisse, teabe jagamisse ning rohujuuresandi algatuste käivitamisse ja tutvustamisse (ibid.). Euroopa roheline kokkuleppe peegeldab EL-i uut lähenemist, kus kliimamuutuste vastast võitlust nähakse majanduskasvu võimalusena, mitte takistusena ja kodanike kaasamine kliimapakti kaudu näitab strateegia laiapõhjalisust.

Euroopa roheline kokkuleppe on läbi mitme kümnendi vältav majandusstrateegia ja seetõttu on Euroopa Komisjon seadnud endale vahe-eesmärke. Euroopa Komisjoni poolt välja kuulutatud "Eesmärk 55", sisaldab vahe-eesmärke aastaks 2030. Näiteks on dokumendis välja toodud vahe-eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside netoheidet 2030. aastaks vähemalt 55% võrreldes 1990. aasta tasemega (Euroopa Komisjon, 2021). Samuti tuuakse vahe-eesmärgina

välja taastuenergia osakaalu suurendamist 32%-lt 40%-ni erinevate energiaallikate jaotuses (ibid.). Ka energiatõhususe parandamiseks on seatud vahe-eesmärk, mis peaks vähendama energiatarbimist 2030. aastaks 9% võrreldes lähteprognosidega (ibid.).

Euroopa Liidu kliimapoliitika areng on olnud märkimisväärne, mis on kujundanud välja eesrindliku ja ambitsioonika kliimapoliitika hoolimata sellest, et Euroopa Liidu suuremad liikmesriigid on kohati isegi kliimameetmete arengu vastu töötanud. Pöördepunktiks said 1990ndad aastad, mil Euroopa Liit võttis endale globaalse liidri rolli kliimapoliitikas. Sellest alates on Euroopa Liit järjekindlalt arendanud oma kliimapoliitikat. Lisaks on Euroopa Liidul ette näidata juba vähenenud kasvuhooonegaaside õhkupaiskamine.

2.3. Lobitöö ja religioossed huvigrupid Euroopa Liidus

Rootsi kliimateadlane Anne Therese Gullberg (2008, 2965) defineerib oma kliimateemalises uurimustöös lobitööd kui huvigruppide kontakti poliitiliste otsustajatega, et mõjutada nende tegevust. Euroopa Liidus võivad olla poliitilisteks otsustajateks Euroopa Parlamendi liikmed, täidesaatvate organite poliitilised juhid või bürokraadid (ibid.). See definitsioon hõlmab kontakte, mis on saavutatud nii institutsionaliseeritud kui ka mitteinstitutsionaliseeritud osalemise kaudu poliitika kujundamise protsessis (ibid.). Mitteinstitutsionaliseeritud poliitikakujundamise protsess hõlmab eneses ka konverentse, reklaame ja viise mõjutada otsustajaid läbi meedia (ibid.). Kuna minu uurimistöö kasutab andmete saamiseks Euroopa Komisjoni läbipaistvusregistrit, siis saan uurida ainult religioossete huvigruppide institutsionaliseeritud lobitegevust Euroopa Liidus.

Euroopa Komisjoni läbipaistvusregister on andmebaas, mis koondab informatsiooni Euroopa Liidu juures tegutsevate huvirühmade kohta (Euroopa Komisjon, n.d.b). Erinevad lobigrupid ja huvirühmad saavad võtta osa Euroopa Liidu poliitikat kujundavatest kohtumistest ja õigusloomest ainult siis, kui nad on ennast kandnud läbipaistvusregistrisse (ibid.). Registrikis avaldavad infot ka Euroopa Komisjoni volinikud, nende kabinetiliikmed ning peadirektorid organisatsioonide või füüsilisest isikust ettevõtjatega peetud kohtumiste kohta (ibid.). Nii proovitakse tagada Euroopa Komisjoni tegevuste läbipaistvus ja võimaldatakse avalikkusel jälgida lobiorganisatsioonide tööd. Läbipaistvusregistrisse registreeritud organisatsioonid jaotatakse kolmeteistkümnesse kategooriasse: konsultatsioonifirmad, õigusbürood, füüsilisest isikust ettevõtjad, äriühingud, äriliidud ja ettevõtjate ühendused, ametiühingud ja kutseliidud, valitsusvälised organisatsioonid, platvormid ja võrgustikud ning sarnased organisatsioonid,

mõttekojad ja teadusasutused, akadeemilised asutused, kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid, ametiasutuste ühendused ja võrgustikud, kolmandate riikide loodud üksused, bürood või võrgustikud, muud organisatsioonid, avalik-õiguslikud või avalikku ja erasektorit ühendavad üksused (ibid). Käesolev uurimustöö keskendub kirikuid ja usuühendusi esindavatele organisatsioonidele.

Üldiselt on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid jaotatud kaheks: esiteks usulised lobirühmad, mis esindavad konkreetset usulist konfessiooni või kirikut, ja teiseks lobirühmad, mis ei ole konkreetse kiriku esindajad, vaid lähtuvad oma poliitiliste eesmärkide seadmisel religioossetest põhimõtetest, kuid neid saab omakorda vastavalt liigitada veel kuueks väiksemaks kategooriaks: (1) diplomaatilised esindused; (2) kirikute ametlik esindus; (3) kirikutevahelised organisatsioonide võrgustikud; (4) konfessionaalsed või veendumuslikud organisatsioonid; (5) usulised ordud; (6) usulistel väärtustel põhinevad erakonnad (Sgueo, 2017).

Religioossed lobiorganisatsioonid ja huvigrupid on keskendunud küsimustele, mis kätkevad moraalseid ja eetilisi väärtuseid ning identiteeti. Nad on tihedalt seotud Euroopa integratsiooni algusaegadega ja aktiivselt kaasatud ka seadusandlust kujundavadesse aruteludesse, mis hõlmavad seksuaal- ja reproduktiivtervist, sisserännet ja kliimamuutust (Sgueo, 2019).

Euroopa Kirikute Konverents (CEC), mis loodi 1959. aastal ida- ja läänepoolsete Euroopa kirikute dialoogi edendamiseks, on oluline platvorm sotsiaalsete ja poliitiliste küsimuste käsitlemiseks ning kogukondade ühendamiseks. Lissaboni lepinguga avanes CEC-le ja tema partnerorganisatsioonil COMECE-le võimalus osaleda Euroopa Liidu poliitika kujundamises, kus nad on keskendunud teemadele nagu Euroopa integratsioon, sisseränne, inimõigused ja demokraatia. Lisaks rõhutavad nad vajadust põhineda väärtustel nagu rahu, solidaarsuse ja õiglus. (Pavlovic, 2022, 352-356)

COMECE seejuures korraldab regulaarselt seminare ja üritusi, milles osalevad ka EL-i kõrged ametnikud ja parlamendiliikmed, pakkudes neile võimalust arutleda Euroopa Liidu ja kirikute vaheliste väärtuste üle. Näiteks käsitles COMECE 2016. aastal Euroopa rolli rahu edendamisel, milles osales ka EL-i kõrge esindaja välisasjade ja julgeolekupoliitika alal Federica Mogherini (Turner, 2022, 372–373). Samuti toimuvad igal aastal kohtumised EL-i

institutsioonide juhtide ja usuliste juhtide vahel. Peter Pavlovic ja Frank Turner järeldavad oma tekstides, et CEC ja COMECE mängivad olulist rolli sotsiaalse ja moraalse dialoogi edendamisel Euroopa Liidus. Need religioossed lobiorganisatsioonid on vahendajad kirikute ja poliitiliste institutsioonide vahel, tuues esile väärtustega seotud küsimusi ja toetades sidet kirikute ja Euroopa poliitiliste institutsioonide vahel.

Eelnevalt on uuritud käesoleva uurimustööga sarnaselt Läbipaistvusregistrisse registreeritud kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide kohta seda, kas nad osalevad kliimapoliitika diskursuses normatiivsete argumentidega ja tuginevad enam-vähem sõnasõnaliselt religioossetele normidele ja seeläbi on proovitud tuvastada religioossete organisatsioonidega seotud koostöö ja konfliktide potentsiaali (Klinkenberg, Fuchs, 2022 87). Uuringus leiti, et religioossed organisatsioonid on tõesti oma normide poolest homogeensed ja rõhutavad vastutust looduse ees ja teisest küljest ka vastutust inimkonna ees. Sellised sarnased vaatepunktid võiksid hõlbustada üheskoos kliimanormide väljatöötamist (Klinkenberg, Fuchs, 2022, 91). Religioonideülest koostööd takistava aspektina leidis uuring, et Euroopa Liidus on valdav enamus kirikuid ja usuühinguid esindavatest organisatsioonidest kristlikud ja teiste religioonide esindajad tunnevad muret selle üle, et nende vaatepunkte ei soovita kaasata ja nendest aru saada eelarvamuste tõttu (Klinkenberg, Fuchs, 2022, 89-96).

Kuid käesolevast uurimustööst erinevalt uurisid Hannah Klinkenberg ja Doris Fuchs 17. artikli raames peetud dialoogi „Euroopa roheline kokkulepe. Hoiame meie ühist kodu”, mitte kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide vastuseid Euroopa Komisjoni avalikele konsultatsioonidele (Klinkenberg, Fuchs, 2022, 91). Sellegipoolest on huvitav võrrelda kas ka ilma teise organisatsiooni esindajata samas ruumis on organisatsioonid oma vaadetelt loodushoiule sama homogeensed.

2.4. Ökoteoloogia

Seda, kuidas ja kas inimeste usuline kuuluvus mõjutab nende suhtumist kiimamuutustesse ja keskkonda, on eelnevalt uuritud ning nende vahel leidub tõesti seoseid (Morrison, Duncan, Parton, 2015, lk. 11). Religioosset lähenemist keskkonnale nimetatakse ökoteoloogiaks. Kristliku ökoteoloogia teadusliku diskursuse alguseks peetakse seitsmekümnendaid, mil ameerika ajaloolane Lynn White kirjutas 1967. aastal avaldatud essees, millest on kujunenud

üks keskkonnaeetika klassikalisi tekste, “*The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*”, et kristlus on üks kõige inimkesksemaid religioone (Conradie, 2020, 1; Conradie, 2023, 6; White, 1967, 1204). Vastupidiselt enamikele iidsetele paganlikele religioonidele, kehtestas kristluses jumal dualismi inimese ja looduse vahel ning asetas inimese domineerivasse rolli (White, 1967, 1204-1206). White leiab, et läbi paganliku animismi lõhkumise lõi kristlus endale võimaluse ekspluateerida loodust, sest looduslikele objektidele ei omistatud enam tundeid või neis elavaid vaime (ibid.). Hiljem on ka saksa autor Carl Amery 1971 aastal kirjeldanud kristliku traditsiooni negatiivset mõju loodusele ning Ametyele ja Whiteile järgnes veelgi autoreid, mis tõi kaasa eneseteadlikkuse kasvu kristliku traditsiooni ja mõtteloo negatiivsetest kõrvalmõjudest loodusele (Conradie, 2023, 7). Nõnda on kristlikul lääneühiskonnal olnud lihtne tagajärgedele mõtlemata kasutada maavarasid ja teisi looduse ressursse oma äranägemise järgi. Leian, et on oluline märkida, et ökoteoloogia ei õigusta looduse ja loodu väärkasutamist, vaid kasvas välja selle teadvustamisest, et inimkond on õigustanud oma domineerimist looduse üle läbi religiooni ja seda isegi siis, kui pühakirjas kirjas olev on mitmeti mõistetav.

Ökoteoloogia mõistena kasvas välja “sakramentaalsest lähenemisviisist”, mille järgi tuleb teadust kaasata religioosete kogukondade maailmavaadetes ja kogukondade ülesanne on ka ümber kujundada oma teoloogia jumala, inimkonna ja loomise kohta vastavalt uuele maailmavaatele (Troster, 2013, 382). Ökoteoloogiale kui mõistele on hiljem välja pakutud erinevaid tähendusi, kuid neid võib kokku võtta kui teoloogilist diskursust, mis uurib jumala loodu omavahelisi seoseid, rõhutades loodust kui ühtset süsteemi (Troster, 2013, 382-383). Lisaks sellele hõlmab ökoteoloogia ka uue teaduslikuma perspektiivi integreerimist traditsiooniliste teoloogiliste kontseptsioonidega, mille eesmärk on luua uus teoloogiline paradigma ja pakkuda tõhusamat ning eetilisemat lahendust keskkonnakriisile (ibid.). Globaalselt saab ökoteoloogiat mõista kui modernsusele vastandumisega

Ökoteoloogiale on iseloomulikud neli põhitunnust. Esimene neist on teaduslik alus ehk teaduslikele seisukohtadele põhinemine, sest teaduse areng on muutnud inimkonna arusaama looduse ja inimese suhtest ning seda eriti keskkonnakriisi valguses (Troster, 2013, 283). Teiseks on ökoteoloogias oluline isiklik narratiiv, ehk inimeste isiklikud lood ja kohatunnetus, mis lisab teoloogilisele arutelule lisaks subjektiivse ja kogemusliku mõõtme (ibid.). Kolmandaks on ökoteoloogias tunnetatav öko-feminismi mõju ehk leitakse seos keskkonnakriisi ja naiste ajaloolise rõhumise vahel (Troster, 2013, 283; Conradie, 2023, 8).

Neljandaks on ökoteoloogiale omane religiooni ümberkujundamine näiteks läbi traditsiooniliste teoloogiliste vaadete ümberkujundamise (ibid.). Nii on ökoteoloogia mitmekülgne ja võib avalduda mitmel erineval viisil ning on enamat, kui keskkonnakriisi ja religiooni vaheline diskursus.

Ökoteoloogia arenes välja 1960. aastatel vastusena kriitikale kristluse rolli kohta keskkonna kriisi tekkes. Ökoteoloogia püüab ühendada endas teaduslikku maailmavaadet religioosse mõtlemisega, pakkudes sealjuures uut raamistikku keskkonnakaitsele. Ökoteoloogiat iseloomustab teaduslik lähenemine ning valmisolek traditsiooniliste religioossete vaadete ümbermõtestamiseks. Selle eesmärgiks on luua uus keskkonnateadlikum teoloogiline raamistik, mis aitaks lahendada religiooni toel keskkonnavalaseid probleeme.

3. Meetod

Uurimistöös kasutan horisontaalset juhtumiülest analüüsi. Juhtumiülese analüüsiga saab kokku koguda erinevatest andmekogumikest teema kohta käivad osad ja võrrelda teema käsitlemist erinevate juhtumite lõikes (Kalmus, Masso, Linno, 2015). Nii saan Euroopa Komisjoni läbipaistvusregistrist välja otsida organisatsioonid, kes on valinud oma huvialaks keskkonnanohiu ja/või kliimameetmed ja võrrelda viise, kuidas nende huvi väljendub. Niiviisi moodustuvad eraldi juhtumid Euroopa Liidus kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid.

Tüpoloogia uurimisküsimusele organisatsioonide aktiivsuse kohta vastuse saamiseks loon selle põhjal, kui mitmes läbipaistvusregistri kohaldamisalasse kuuluvas konkreetses võimalikus tegevuses on organisatsioon aktiivne olnud. Ehk siis läbipaistvusregistrisse talletatakse peamised sihtmärgiks olevad ELi seadusandlikud ettepanekud või poliitikavaldkonnad (1) ja seotud teavitustegevus (2), laiendatud töörühmad ja mitteametlikud rühmad Euroopa Parlamendis (3), Osalemine muudel ELi poolt toetatavatel foorumitel ja platvormidel (4), Euroopa Komisjoniga (5) ja Euroopa parlamendiga peetud koosolekud (6), avalikele konsultatsioonidele saadetud vastused (7), tegevuskavadest, mille kohta on avaldatud arvamust (8) ja viimaks Euroopa Komisjoni eksperdirühmad ja muud sarnased üksused, kuhu saavad organisatsioonide liikmed kuuluda (9). Need kõik on läbipaistvusregistri poolt määratletud konkreetsete tegevustena.

Määratlen organisatsioonid kes on keskkonnahoiu suhtes mitte-aktiivsed, ehk ei ole valinud oma huvivaldkonnaks keskkonnahoidu ja/või kliimameetmeid, passiivsed, ehk organisatsioon on valinud oma huvivaldkonnaks keskkonna ja/või kliimameetmed, kuid pole selles valdkonnas (veel) tegutsenud, aktiivsena, kui organisatsioon on olnud tegev kliimameetmete ja/või keskkonnateemalistes läbipaistvusregistri kohaldamisalasse kuuluvas konkreetse tegevuses ja väga aktiivsena, kui organisatsioon on olnud tegev rohkem kui kahes kliimameetmete ja/või keskkonnateemalistes läbipaistvusregistri kohaldamisalasse kuuluvas konkreetse tegevuses. Selle analüüsi tulemusena leian vastuse oma esimesele uurimusküsimusele, ehk kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus.

Lisaks soovin läbipaistvusregistris sisalduva informatsiooni põhjal määrata ka seda, kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni teatistes esindatud vaadetest. Selle määramiseks kasutan organisatsioonide poolt avalikele konsultatsioonidele saadetud vastuseid ja seda, milline oli Euroopa Komisjoni enda poolne tulemus. Lisaks uurin nendelt samadest konsultatsioonidest pärit vastustest kas Euroopa Liidus kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid põhjendavad ma seisukohti religiooniga või teadusega. Analüüsi saab koostada vaid konsultatsioonide alusel, sest ainult need andmed läbipaistvus registris peegeldavad organisatsiooni seisukohta. Koos Euroopa Komisjoni või Parlamendi liikmega peetud koosolekute nimekirjas leiab vaid üldise koosoleku teema ja kokkusaamise kuupäeva ning sügavamalt informatsiooni koosoleku kohta käiv info ei ole saadaval. Nende kahe analüüsi tulemusena leian kõigepealt vastuse uurimistöö teisele uurimusküsimusele, ehk Kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest? Lisaks saan ka analüüsi tulemusena vastuse kolmandale uurimistöö küsimusele, milleks on kas kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid põhinevad oma vaadetes religioonile või teadusele? Uurimusküsimustele vastuse leidmiseks kasutasin induktiivset kodeerimist, kus lõin kategooriad ja koodid vastavalt uurimisküsimustele.

4. Valimi koostamine

Valimi koostas Euroopa Liidu läbipaistvusregistrisse registreeritud kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest, kes on oma huvivaldkondadeks valinud kliimameetmed ja/või keskkond. Nende põhjal vastasin esimesele laiemale uurimusküsimusele. Edasi kitsendasin otsingut sellega, et vaatasin üle ainult aktiivsete organisatsioonide tegevuse ja neist valisin välja organisatsioonid, kes on avalikel konsultatsioonidel avaldanud arvamust kliima- ja loodushoiu kohta. Nii jäi sõelale neli konsultatsiooni, millele on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid vastanud: 2030. aasta kliimaeesmärgi kava (2030 Climate Target Plan), Euroopa Kliimapakti (European Climate Pact), Äriühingute kestlik üldjuhtimine (Sustainable corporate governance), Euroopa Liidu bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020 (The EU Biodiversity Strategy to 2020). Nendele konsultatsioonidele on vastanud viis kristliku kirikuid ja usuühendusi esindavat organisatsiooni: Euroopa kirikute konverents (Conference of European Churches), EKD-kontor Brüsselis (EKD-Office Brussels), Saksamaa piiskoppide komissariaat – katoliku büroo Berliinis (Kommissariat der deutschen Bischöfe – Katholisches Büro in Berlin), Aafrika Euroopa usu ja õiguse võrgustik (Africa Europe Faith and Justice Network) ja Euroopa Liidu Piiskoppide Kiriklike Konverentside Komisjon (Commission of the Episcopates of the European Union). Kõik valimisse jäänud organisatsioonid on kristlikud ja Euroopa kirikute konverents hõlmab endas õigeusklikke, protestantlikke ja anglikaani kirikuid, EKD-kontor Brüsselis on protestantlik usuühendus ja Saksamaa piiskoppide komissariaat – katoliku büroo Berliinis, Aafrika Euroopa usu ja õiguse võrgustik, Euroopa Liidu Piiskoppide Kiriklike Konverentside Komisjon on kolmekesi katoliiklikud organisatsioonid (AEFJN, n.d.; CEC, n.d.; EKD, n.d.; COMECE, n.d.).

2030. aasta Kliimaeesmärgi kava konsultatsiooniga soovis Euroopa Liit teada, kui ambitsioonikad peaksid nad olema ja milliseid meetmeid oleks vajalik rakendada erinevates sektorites (Euroopa Komisjon, n.d.c) Lisaks sooviti uurida konkreetse poliitikakujunduse kohta, et seada aastaks 2030 suuremad kliimaeesmärgid (ibid.).

Euroopa Komisjon algatas rohelise kokkuleppe raames Euroopa kliimapakti, et anda kodanikele ja ühiskonna kõikidele sidusrühmadele võimalus kujundada uusi kliimameetmeid, jagada teavet, lükata käima rohujuure tasandi algatusi ja tutvustada lahendusi, mida teisedki

saavad järgida (Euroopa Komisjon, n.d.d). Avaliku konsultatsiooni tulemusi võetakse arvesse pakti koostamisel (ibid.).

Äriühingute kestlik üldjuhtimise algatus kujutab endast püüet integreerida kestlikkus veelgi sügavamalt äriühingute üldjuhtimise raamistikku, mis julgustaks ettevõtteid võtma majandusotsustes arvesse ka keskkonnaalaseid, sotsiaalseid, majanduslikke ja inimtekkelisi mõjusid (Euroopa Komisjon, n.d.e). Konsultatsiooni eesmärk on koguda sidusrühmade seisukohti selle kohta, kas Euroopa Liit peaks sekkuma, millised eesmärgid peaksid olema ning milliseid poliitikavalikuid peaks sooritama (ibid.). Lisaks soovitakse koguda andmeid poliitikavalikute kulude ja kasude paremaks hindamiseks ning lisateadmisi seoses riiklike raamistike, jõumehhanismide ja praeguse kohtupaktikate kohta (ibid.).

ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020 hindamise konsultatsiooni vastuste põhjal koostab Euroopa Komisjon ettepaneku siduvate Euroopa Liidu looduse taastamise eesmärkide kohta (Euroopa Komisjon, n.d.f). Ka see konsultatsioon sisaldab kolme eraldiseisvat Euroopa Liidu bioloogilise mitmekesisuse poliitika algatust, milleks on: ELi 2020. aasta bioloogilise mitmekesisuse strateegia (2011–2020) hindamine, teiseks 2020. aasta strateegia 5. eesmärgiga seoses ELi invasiivsete võõrliikide määrase kohaldamise läbivaatamine ning kolmandaks õiguslikult siduvate ELi looduse taastamise eesmärkide väljatöötamine (ibid).

5. Analüüs

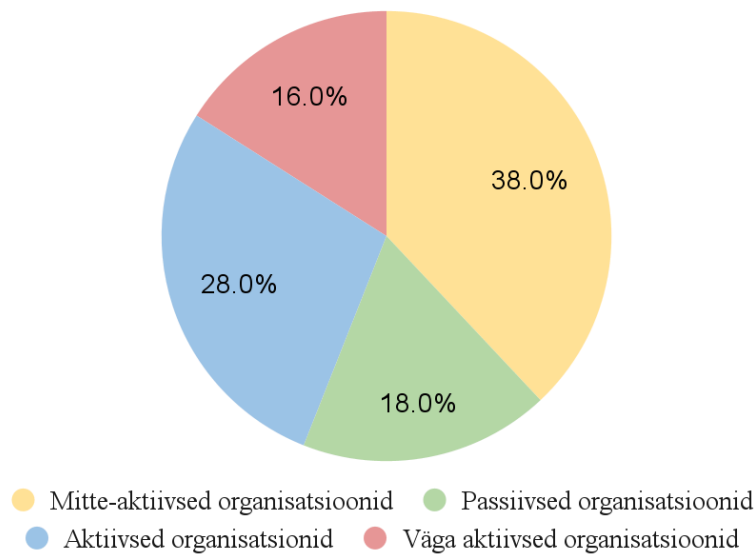
Analüüs keskendub Euroopa Komisjoni keskkonnakaitse ja kliimateemalistele konsultatsioonidele, millele on vastanud kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid. Nii viisi leiab vastused teisele ja kolmandale uurimusküsimusele, mis proovivad välja selgitada millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid ja kuidas organisatsioonide konsultatsioonidele saadetud vastused erinevad Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest. Selleks jagunevad konsultatsioonid, millele on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid vastanud, juhtumiteks, mille sees ja üleselt uurimusküsimusele vastust leitakse. Kuid enne seda vaadelatakse üldse kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus. Nii leiab uurimustöö vastuse kõigepealt esimesele uurimusküsimusele.

5.1. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus keskkonna alal

Selleks, et vastata kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus, jagan organisatsioonid mitte-aktiivseteks, ehk nad ei ole valinud oma huvivaldkonnaks keskkonnahoidu ja/või kliimameetmeid, passiivseteks, ehk organisatsioonid on valinud oma huvivaldkonnaks keskkonna ja/või kliimameetmed, kuid nad pole selles valdkonnas veel tegvad olnud, aktiivsena, kui organisatsioonid on olnud tegevad ühes või kahes kliimameetmete ja/või keskkonnateemalistes läbipaistvusregistri kohaldamisalasse kuulavas konkreetses tegevuses ja väga aktiivsena, kui organisatsioonid on olnud tegevad kolmes või rohkemas kliimameetmete ja/või keskkonnateemalistes läbipaistvusregistri kohaldamisalasse kuulavas konkreetses tegevuses

Kokku 48-st kirikuid ja usukogudusi esindavast organisatsioonist on enda huvivaldkonnaks valinud keskkonna ja/või kliimameetmed 29 organisatsiooni, ehk 60,4% kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest huvituvad teoorias keskkonna alase poliitika kujundamisest (vt 1. joonis). Neist pole läbipaistvusregistri järgi konkreetseid tegevusi veel keskkonnavallas ettevõtnud, hoolimata teema oma huvivaldkonnaks määramisest, 9 organisatsiooni, keda ma määratlen passiivsetena (vt 1. joonis). Aktiivseid organisatsioone on kokku 14 tükki ja väga aktiivseid organisatsioone 8 tükki (vt 1. joonis).

Kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid keskkonna alal Euroopa Liidus?

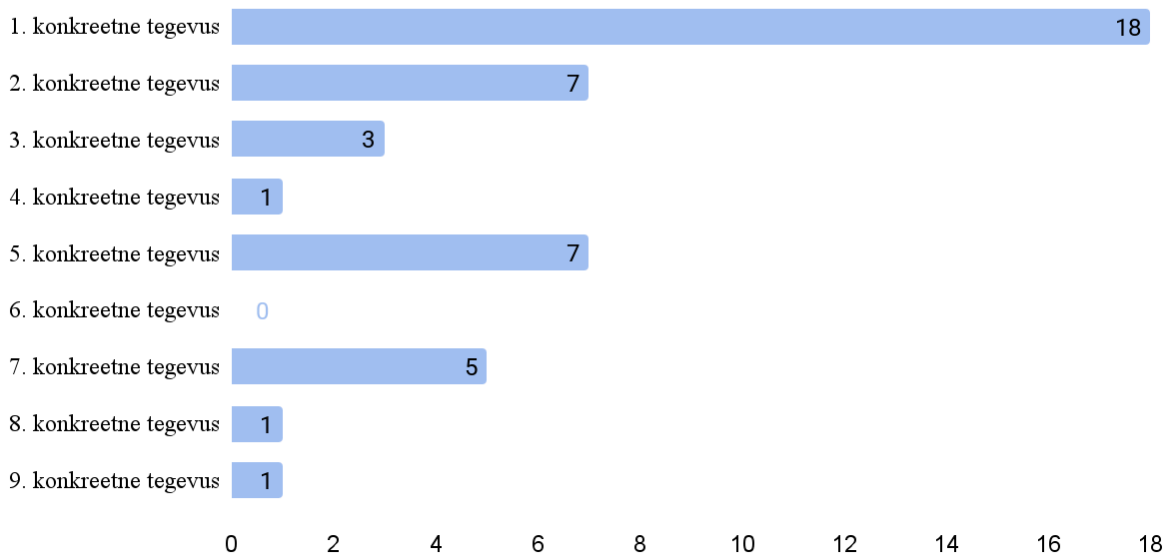
Joonis 1. Euroopa Liidus keskkonna ja/või kliimameetmed oma huvialaks määranud kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus keskkonna alal. Allikas: Euroopa Komisjoni läbipaistvusregister.

Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus läbipaistvusregistris väljendub läbi 9 konkreetse tegevuse: (1) peamised sihtmärgiks olevad ELi seadusandlikud ettepanekud või poliitikavaldkonnad ja (2) seotud teavitustegevus, (3) laiendatud töörühmad ja mitteametlikud rühmad Euroopa Parlamendis, (4) osalemine muudel ELi poolt toetatavatel foorumitel ja platvormidel, (5) Euroopa Komisjoniga ja (6) Euroopa parlamendiga peetud koosolekud, (7) avalikele konsultatsioonidele saadetud vastused, (8) tegevuskavadest, mille kohta on avaldatud arvamust ja (9) viimaks Euroopa Komisjoni eksperdirühmad ja muud sarnased üksused, kuhu saavad organisatsioonide liikmed kuuluda.

Organisatsioonide seas kõige populaarsemaks läbipaistvusregistri järgi konkreetseks tegevuseks määratud tegevuseks on keskkonnateemalise ettepaneku või poliitikavaldkonna oma peamiseks sihtmärgiks seadmine Euroopa Liidus seadusandluses. Seda tegu kokku 18 organisatsiooni, ehk kõigist aktiivsetest ja väga aktiivsetest organisatsioonidest jättis selle tegemata vaid neli organisatsiooni, kuid oma aktiivust näidati ette läbipaistvusregistris läbi mõne muu viisi (vt 2. joonist). Näiteks on Euroopa Komisjoni esindajaga kokku saanud 10 organisatsiooni (vaata 2. joonist). Seitse organisatsiooni kümnest käisid kõik koos aastal 2021 Frans Timmermans' kabinetiga liikmekaasutajana ja koosoleku teemaks oli Euroopa Roheline.

Frans Timmermans oli aastatel 2019-2023 Euroopa Komisjonis juhtiv asepresident, juhtides Euroopa Rohelise Kokkuleppe eest vastutavat volinikerühma (Euroopa Komisjon, n.d.g).

Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus Läbipaistvusregistris väljendus viisid

Joonis 2. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide aktiivsus läbipaistvusregistris erinevate konkreetsete tegevuste näitel. Allikas: Euroopa KOMisjoni läbipaistvusregister.

44% kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest on keskkonna valdkonnas aktiivsed ja kõige populaarsemaks viisiks on oma peamise seadusandliku ettepaneku või poliitikavaldkonna defineerimine mõne keskkonna alase teemana. Kõige rohkem töid organisatsioonid oma peamise seadusandliku ettepaneku või poliitikavaldkonnana välja kliimapoliitikat laiemalt, millele järgnesid kitsamad alateemad nagu Euroopa roheline kokkulepe ja jätkusuutlik keskkonna poliitika. Vähem mainiti taastuvenergiat, ökoloogiat ja Euroopa Liidu bioloogilist mitmekesisust.

Keskkonna teemadest peamiseks sihtmärgiks olevad ELi seadusandlik ettepanek või poliitikavaldkond	Kui mitu organisatsiooni on valinud selle seadusandliku ettepaneku või poliitikavaldkonna oma sihtmärgiks
Taastuvenergia	2
Euroopa roheline kokkulepe	6

Jätkusuutlik majanduse areng	4
Kliimapoliitika	9
Ökoloogia	1
Euroopa Liidu bioloogiline mitmekesisus	1
Jätkusuutlik keskkonna poliitika	6
Jätkusuutlik äriühingute juhtimine	4
Rahvusvaheline keskkonna pakt	1

Tabel 1. Erinevad keskkonna teemad, mida kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid on valinud enda peamisteks Euroopa Liidus seadusandlikeks või poliitikavaldkonnaks ja kui mitu organisatsiooni neid nimetas.

Kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus keskkonna teemadel? Rohkem kui pooled kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest on valinud oma huvialaks keskkonna ja/või kliimameetmed. Nendest 29st organisatsioonist on läbipaistvusregistri järgi konkreetseid tegevusi ette võtnud 22 organisatsiooni, kellest on väga aktiivsed vaid kaheksa. Seega on kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide seas üldine huvi keskkonna ja/või kliimameetmete vastu Euroopa Liidus ja ka soov seda mõjutada. Kuna keskkonnateemadel aktiivseid religioosseid organisatsioone leidub Euroopa Liidus, kes soovivad tegeleda huvikaitse ja/või lobitööga, on relevantne uurida ka kuidas nende vaated keskkonnale suhestuvad Euroopa Liidu täidesaatva organi – Euroopa Komisjoniga.

5.2. Kristlikuid kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid ja Euroopa Komisjoni konsultatsioonid

Järgnevas peatükis analüüsitakse valimisse jäänud kirikuid ja usuühendusi esindavaid organisatsioone, millest kõik on kristlikud. Uurimisele tuleb Euroopa kliimapakti konsultatsioon, millele on vastanud Evangeelne Kirik Saksamaa ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat, 2030. aasta kliimaeesmärgi kava, millele on vastanud samuti Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja ka Euroopa Kirikute Konverents, äriühingute kestlik üldjuhtimine, millele vastas Aafrika Euroopa usu ja õiguse võrgustik ja viimaks Euroopa

Liidu bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020 hindamine, millele vastas Euroopa Liidu Piiskoppide ja Kirikute Konverentside Komisjon.

5.2.1. Euroopa kliimapakt ja Evangeelne Kirik Saksamaal ning Saksamaa Piiskoppide Komissariaat

Euroopa kliimapakti on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonidest konsultatsioonis tagasisidestanud ja oma arvamust avaldanud Evangeelne Kirik Saksamaal (EKD) ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat. Euroopa kliimapakt on osa rohelisest kokkuleppes ja selle eesmärk on anda kodanikele ja ühiskonna sidusrühmadele võimalus kujundada kliimameetmeid, tegeleda rohujuuretasandi algatustega, jagada teavet ning tutvustada lahendusi (Euroopa Komisjon, n.d.d).

EKD ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat näitavad konsultatsioonis oma kliimapoliitiliste vaadete poolest nii ühisosa kui ka märkimisväärseid erinevusi. Mõlemad organisatsioonid mõistavad kliimamuutusi komplekse ühiskondliku väljakutsena, mis nõuab terviklikku ja ka paindlikku lähenemist.

Organisatsioonide erinevused ilmnevad peamiselt kliimaprobleemidele lähenemisviisides. EKD rõhutab rohkem kogukondlikku ja hariduslikku poolt (ibid.). Nende organisatsioon on välja arendanud programmid lasteaiast täiskasvanuhariduseni ja lisaks tõstavad nad teadlikkust läbi kirikuteenistuste ja noorte kaasamise kliimaõiglusesse. Näiteks pakub EKD välja noorte kasutamise kliimasaadikutena (ibid.). EKD on oma organisatsiooni sees enda sõnul väljatöötanud detailsed kliimameetmed, nagu hoonete energiatõhusamaks renoveerimine ja CO₂ heite vähendamine ning kompenseerimine (ibid.). Organisatsioone eristava osana saab välja tuua pühendumise keskkonnakaitsele, mis on fokuseeritud jumala loomingu säilitamisele ja kaitsmisele (Euroopa Komisjon, n.d.c). EKD rõhutab: „*The actions of the EKD place the preservation of creation at the centre of its actions*“ (ibid.). Lisaks tuuakse olulisena välja globaalsete ja põlvkondadevahelise õigluse põhimõtted: „*It is about the preservation of creation and global and intergenerational justice*“ (ibid.). Kuid Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ei maini loodu säilitamise vajalikkust. Evangeelne Kirik Saksamaal paistab silma ka selle poolest, et ta tugineb rohkem religioossetele alustele, kui Saksamaa Piiskoppide Komissariaat.

Lisaks on organisatsioonide vaheliseks ühisjooneks toetus noortele kliimaaktivistidele. Mõlemad organisatsioonid näitavad konsultatsioonis antud vastuste põhjal solidaarsust ja toetust noorteorganisatsioonile *“Fridays for Future”* ja näevad noori oluliste muutuste eestvedajatena: *“Young people could also have this mediating role, as a generation particularly affected by climate change”* (ibid.). Mõlemad toetavad ka ÜRO kestliku arengu eesmärke ja on avatud dialoogile ühiskonna, poliitikute ja ettevõtjatega (ibid.).

Samas Saksamaa Piiskoppide Komissariaat keskendub rohkem poliitilisele mõjutustegevusele ja institutsionaalsele tasandile. Nende põhifookuseks on Euroopa Liidu institutsioonidega dialoogi pidamine ja õiguslike küsimuste käsitlemine ning seeläbi muutuste esilekutsumine (ibid.).

Majandusest rääkides mõistavad mõlemad organisatsioonid vajadust põhjalikkude struktuursete muutuste järele, kuid lähenevad sellele jällegi erinevatest vaatenurkadest. EKD rõhutab rohkem kohalikku ja ka kogukondlikku tasandit ja toob välja, et nemad rakendavad oma tegevuses ÜRO jätkusuutliku arengu eesmärke: *„The EKD is committed to the implementation of the UN Sustainable Development Goals as a ‘reminder, mediator and motor’”* (ibid.). Saksamaa Piiskoppide Komissariaat samas asetab rõhu väärtusahelate ja majandusmudelite ümbermõtestamisele (ibid.).

Mõlemad organisatsioonid näevad kliimamuutusi kui eetilise ja vaimse väljakutsena, kuid lähenevad sellele teemale erinevalt. EKD rõhutab säästlikkust läbi kristliku traditsiooni, ehk enese piiramist ligimese teenimisel ja loodu hoidmisel, püüdes seeläbi julgustada inimesi elama teadlikumalt ja tarbima vähem fossiilseid ressursse: *“Limiting oneself in the service of one's neighbour and for the preservation of creation is the basis of the Christian tradition”* (ibid.). Samal ajal Saksamaa Piiskoppide Komissariaat läheneb samale küsimusele rohkem sotsiaalse õigluse ja globaalsete struktuuride muutmise suunast (ibid.). Kokkuvõttes näitavad nii EKD kui ka Saksamaa Piiskoppide Komissariaat pühendumust kliimaõigusele, kuid väljendavad seda läbi erinevate perspektiivide, institutsiooniliste fookuste, tegevusstrateegiate ja rõhuasetuste kaudu.

Euroopa Liidu Komisjon ise mainib Euroopa Kliimapakti kohta käivas teatises Euroopa Parlamendile, Nõukogule, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele, et 80%

konsultatsioonis osalenutest näitas üles huvi võtta endale kohustus teha midagi kliima heaks (Euroopa Komisjon, 2020a, 8). Lisaks nad mainivad, et konsultatsiooni käigus sai Komisjon üle 3500 vastuse ja vastuseid kasutati pakti sisu kujundamiseks (Euroopa Komisjon, 2020a, 2).

Euroopa Komisjoni teatistes kliimapaktist ja selle sisust esineb nii sarnasusi Saksa Evangeelse Kiriku ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaadi vaadetega, kui ka erinevusi. Euroopa Komisjon keskendub laialdastele strateegilistele eesmärkidele nagu kliimateadlikkuse tõstmine läbi teaduse, kodanike ja organisatsioonide kaasamine ning selle meetodina kliimapakti saadikute programmi väljatöötamine, hoonete energiatõhusus, rohealade suurendamine ja CO₂ heidete vähendamine. Lisaks toob Komisjon esile ka sotsiaalse õiguse, püüdes seeläbi hõlmata marginaliseeritud ja haavatavaid kogukondi (Euroopa Komisjon, 2020a, 4-11).

Seevastu Saksa Evangeelse Kiriku ja Saksamaa Piiskoppide komissariaadi prioriteedid on kristlike väärtuste ja eetika kaitseks nagu jumala loodu kaitse ning vähendatud tarbimisega eluviis. Lisaks keskendutakse rohkem kohalikule kaasamisele, on see siis kogukonnapõhine või noortele suunatud liikumiste toetamine. Kohalik tasand ilmneb ka nende mainitud haridusprogrammides ja teavitustöös, mis hõlmavad endas näiteks laste kui ka täiskasvanute harimist ning teistele kirikutele erinevate projektide ja programmide pakkumist.

Oma vaateid Euroopa Liidu kliimapaktile põhjendab Evangeelne Kirik Saksamaal mitmel korral tuginedes teadusele. EKD põhjendab vajadust raamistada majanduslikku ja poliitilist tegevust “planeedi taluvuspiiridega”(Euroopa Komisjon, n.d.c). EKD toonitab ka mitmes kohas teadusel põhinevate teadmiste vajalikkust kliimamuutusest rääkides ja selle kohta teavitustööd tehes (ibid.). Samas toonitab EKD mitmes kohas vajadust säilitada loodut, mis on jällegi religioosne arusaam, et loodus on kellegi (jumala) loodud (ibid.). Lisaks tuuakse välja vajadust teenida ligimest ja piirama enese tarbimist, mis on jällegi religioossed printsiibid (ibid.). Saksa Piiskoppide Komissariaat on samas oma põhjendustega napp ja konkreetne. Nad ei kasuta ei religioosseid mõisteid ega printsiipe, vaid toovad välja konkreetselt oma soovitusi Euroopa Liidu kliimapakti elluviimiseks (ibid.). Ainukene koht, kus nad mainivad teadust, on see, et nad toovad välja vajadust tugineda teadmistele minnes üle kliimanetraalsele ühiskonnale (ibid.).

Nõnda on peamisteks erinevusteks Komisjoni teatise ja kahe religioosse lobiorganisatsiooni konsultatsioonile saadetud vastuste vahel prioriteetide langemine, kus Komisjon rõhutab institutsionaalsemat ja laiaulatuslikumat koostööd, rõhutavad kirikud eetikale ja kogukonnapõhiste tegevustele, mis keskendub haridusele ja kommunikatsioonile. Seega vastuseks küsimusele, kuidas erinevad Evangeelse Kiriku Saksamaal ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaadi vastused konsultatsioonile Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest, on tasandid, millel soovitakse tegutseda. Kuid ilmselt Euroopa Komisjon ei saakski keskenduda suure rahvusvahelise organisatsioonina kohalikele ja detailsetele algatustele või neid siis teatises konkreetset välja tuua. Kokkuvõttes on religioossed organisatsioonid, kes konsultatsioonist osa võtsid, väga positiivselt meelestatud Kliimapakti osas, mille raames ollakse valmis ka ise panustama. Konkreetseid algatusi on organisatsioonid juba ka teinud. Oma vaadetes tugineb Evangeelne Kirik Saksamaal võrdset nii religioonile kui ka teadusele ja Saksamaa Piiskoppide komissariaat põhineb ainult teadusel.

5.2.2. 2030. aasta kliimaeesmärgi kava ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ning Euroopa Kirikute Konverents

2030. aasta kliimaeesmärgi kava on Euroopa Komisjoni poolt seatud vahe-eesmärk Euroopa Liidule, et jõuda aastaks 2050 esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks (Euroopa Komisjon, n.d.c). Kava konsultatsiooni eesmärgiks oli paika seada üleminekutegevuste tempo, suunitlus ja Euroopa Liidu juhtroll globaalsetele probleemidele kestlike lahenduste leidmisel (ibid.). Lisaks koguti arvamusi ambitsioonikuse kohta kliima- ja energiapoliitikas, meetmete kohta eri sektorites ning ka konkreetse poliitikakujundamise kohta (ibid.). Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja Euroopa Kirikute Konverents (CEC) on 2030. aasta kliimaeesmärgi kava konsultatsioonis tagasisidestanud ja oma arvamust avaldanud ainsatena kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonidest. On märgiline, et avalikele konsultatsioonidele on CEC saatnud oma arvamuse ainult korra, milleks ongi käesolev kliimaeesmärgi kava (Euroopa Liit, n.d.a).

Konsultatsioonile saadetud vastustest ilmneb, et Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja Euroopa Kirikute Konverents on oma vaadete poolest nii ühel meelel kui ka eriarvamustel. Evangeelne Kirik Saksamaal järgib peamiselt teoloogilist ja moraalset kohustust vastutuse

võtmiseks loodu säilitamisel, rõhutades sealjuures piibelikke väärtusi ja sotsiaalset õiglust: *“Tackling poverty and inequality must be at the heart of EGD alongside reducing GHG emissions and protecting biodiversity”* (Euroopa Komisjon, n.d.c). Nad seostavad oma tegevust ka sageli konkreetsete kiriklike tekstide ja põhimõtetega, mis peegeldavad kristlikust usust tulenevat vastutust ümbritseva maailma ees. Peamisteks kliimakriisile lähenemismeetoditeks on tähelepanu pööramine kohalikele kogukondadele nende kaasamise, energiaefektiivsuse, taastuvenergia kasutamise ja looduskaitse läbi (ibid.). *“We offer in our contribution responses of a church fellowship, focusing on ethical aspects and long term integral perspective of our action, highlighting justice and our responsibility for future generations and Europe’s fair contribution to tackling climate change in global context”* (ibid.). Samas peavad nad olulisteks meetmeteks, lisaks siseriiklikele algatustele, mis põhinevad usutraditsioonidel, ka rahvusvahelist koostööd (ibid.).

Samas Euroopa Kirikute Konverents erineb kasvõi oma organisatsiooni ülesehituselt Evangeelsest Kirikust Saksamaal, sest see on usuühendusi koondav organisatsioon, mis hõlmab endas suurt hulka kirikuid üle Euroopa (ibid.). Euroopa Kirikute Konverents paneb oma töös rõhku oikumeenilisele koostööle ja laiematele eetilistele põhimõtetele (ibid.). Nende vaated on tihedalt seotud Euroopa Liidu kliimapoliitika ja rahvusvaheliste kokkulepetega (ibid.). CEC käsitleb kliimamuutusi kui globaalset õiglusprobleemi, keskendudes ressursside võrdsele juurdepääsule ja haavatavate kogukondade toetamisele (ibid.). CEC rõhutab koostööd valitsusväliste organisatsioonidega ja keskendub rahvusvahelisele õiglusele ning poliitilistele tegevuskavadele, pidades kliimamuutustega võitlemist oluliseks ka Euroopa sotsiaalmajandusliku jätkusuutlikuse raamistikus (ibid.).

Organisatsioonidel leidub ka ühisosa. Mõlemad organisatsioonid näevad kliimamuutuste vastast võitlust moraalse kohustusena, mis tuleneb vastutusest tulevaste põlvete ja loodu ees. Näiteks on CEC kirjutanud: *“It will be a chance to do our part in saving the planet and thus fulfilling our duty towards the future generations”* ja Euroopa Kirikute Konverents on kirjutanud: *“It is a duty to both future generations and those elsewhere in the world worst affected by climate change”* (ibid.). Nad toetavad ambitsioonikate kliimaeesmärkide seadmist ja näevad rohepöörde saavutamist mitte ainult keskkonnahoiu vaid ka sotsiaalse ja majandusliku õigluse küsimusena. Näiteks pooldab CEC ringmajanduse viljelemist: *“It will ensure a growing EU economy based on new production and consumption models (e.g. circular economy approach)”* (ibid.). Nii Saksamaa Piiskoppide Komissariaat kui ka CEC on

nõustunud, et Euroopa Liit peaks oma 2030. aasta kliimaeesmärke tõstma vähemalt 55%-ni kasvuhoonegaaside vähendamiseks (ibid.). Kokkuvõtteks on Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja CEC lähenemised mõneti erinevad oma fookuspunktide ulatuse ja rakendavate strateegiate ulatuses, kuid mõlema organisatsiooni sihid ja väärtused näitavad sarnasust kliimamuutuste vastase võitluse ja eetiliste ning praktiliste mõõtmete rõhutamisel.

Euroopa Liidu Komisjon ise räägib 2030. aasta kliimaeesmärgi kava kohta käivas teatises Euroopa Parlamendile, nõukogule, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele, et nad korraldasid ulatusliku konsultatsiooniprotsessi, mille tulemuse ja mõjuhindamise protsessi tulemusena uuris Komisjon põhjalikult, kuidas mõjutab majandust, ühiskonda ja keskkonda see, kui heitekoguseid vähendatakse aastaks 2030 võrreldes 1990. aasta tasemega 50-55% (Euroopa Komisjon, 2020b, 2). Veel tuuakse välja konsultatsiooni tulemusi, mis ühtivad majanduslike võimaluste ja puhta ning tervisliku keskkonnaga, mille läbi liitutakse järjekindlalt 2050. aasta eesmärgi, ehk kliimanetraalsuse poole (Euroopa Komisjon, 2020b, 6-7). Konsultatsiooni põhjal leiti, et kõrgema kliimaeesmärgi seadmine aastaks 2030 vastab kodanike ja sidusrühmade soovidele. Konsultatsiooniprotsessile tuginedes valmistab Komisjon ette seadusandlikud ettepanekud (Euroopa Komisjon, 2020b, 25).

Euroopa Kirikute Konverents ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat lähenevad keskkonna teemale nii teaduslikust kui ka religioosest vaatenurgast. CEC tugineb oma konsultatsiooni vastustes teadusele tuues välja näiteks selle, et kliimamuutustega võitlemiseks on vajalik kasutada teaduslikke meetmeid ja vajadust suunata teadusraha kliimateadustesse. Ühtlasi toovad nad välja vajaduse teha teaduspõhist kommunikatsiooni selleks, et tõsta inimeste teadlikkust kliimaeesmärkidest. Religiooniga põhjendatakse eelkõige vajalikkust seista kliimamuutuste vastu ja CEC rõhutab kohustust kaitsta tulevasi põlvi ja ta toob seda välja mitmes erinevas kohas. Saksamaa Piiskoppide Komissariaat samuti rõhutab kohustust tulevaste põlvete ees ja toob seda välja põhjusena, miks seista kliimamuutuste vastu. Lisaks toovad nad välja Paavst Franciscuse koostatud *Laudato Si'*, mis on paavsti teine entsüklika. Samas tugineb Saksamaa Piiskoppide Komissariaat oma vaadetes teadusele selleks, et rõhutada keskkonna hoiu vajalikkust.

Euroopa Komisjoni visioon meetoditest, et saavutada kliimaeesmärgid aastaks 2030, on rohepöörde sidumine digipöördega, investeringute suurendamine rohetehnoloogiasse ja taastuvenergiasse ning peamiseks prioriteetideks on CO₂ heidete vähendamine, transpordi ja

hoonete energiatõhususe parandamine ning tööstuse ja põllumajanduse heitekoguste vähendamine. Kuid jällegi Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja CEC rõhuasetus on eetikal ja nad toetavad radikaalsemaid meetmeid kliimamuutuste vastu. Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja CEC soovitus kasvuhoonegaaside vähendamiseks näeb ette minimaalselt 55%, mis võiks tegelikkuses veelgi suurem olla (Euroopa Komisjon, n.d.c). Soovitakse üle minna taastuenergiale ja fossiilkütused soovitakse järkjärguliselt kasutusest kõrvaldada. Soovitakse keskenduda kohalikul tasandil teadlikkuse tõstmisesse ja suurendada kiriku rolli teadlikkuse tõstmisel. Peamisteks sarnasusteks Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja CEC lähenemise ja Euroopa Komisjoni lähenemise vahel on, see et kõik osapooled rõhutavad vajadust vähendada kasvuhoonegaase 55% võrra, kuid Saksamaa Piiskoppide Komissariaat ja CEC on selles osas ambitsioonikamad. Mõlemad peavad tähtsaks ka sotsiaalset õiglust ja erinevate gruppide kaasamist ning seavad prioriteediks taastuenergia ja energiatõhususe. Erinevusteks on see, et Komisjon läheneb teemale majanduslikust vaatenurgast ja rõhutab sealjuures digipöörde ja innovatsiooni tähtsust. Samal ajal kristlikud organisatsioonid lähenevad kliimaeesmärgi kavale aastaks 2030 eetilise ja kogukondlikust aspektist lähtudes ning on oma soovitudes ambitsioonikamad.

Nii Saksamaa Piiskoppide Komissariaat kui ka CEC põhinesid oma vaadetes nii keskkonnale, religioonile ja eetikale kui ka teadusele. Jällegi ei olnud üks või teine puudu või siis selgelt ülekaalus. CEC ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat on ambitsioonikamad konsultatsiooni vastustes, kui Euroopa Komisjoni teatis.

5.2.3. Äriühingute kestlik üldjuhtimine ja Aafrika Euroopa usu ja õigluse võrgustik

Äriühingute kestlik üldjuhtimine kujutab endast äriühingute julgustamist võtta majandusotsustes arvesse keskkonnavalaseid, inim- ja majanduslikke ning sotsiaalseid mõjusid (Euroopa Komisjon, n.d.e). Selleks, et koguda sidusrühmade seisukohti, esitati algatus konsultatsioonile ja selle kohta käivale küsimustikule on vastanud ka kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide alla kuuluv Aafrika Euroopa Usu ja Õigluse Võrgustik (Africa Europe Faith and Justice Network/AEFJN) (ibid.). Nad on küsimustikule vastates väga põhjalikud, kuid ei too küsimustele vastates välja ja ei tugine otseselt religioosetel printsiipidel, kuid teades organisatsiooni religiooset tausta, ühtivad nende väljatoodud väärtused religioosete printsiipidega. AEFJN ise on katoliiklik MTÜ, kuid on raamistanud religioosuse oma kodulehel spirituaalsusena ja on väljastanud artikleid ka näiteks

öko-feministlikust spirituaalsusest (AEFJN, 2024; AEFJN, 2020) AEFJN on ise oma eesmärkideks sõnastanud edendada majanduslikku õiglust Euroopa Liidu ja Sahara taguse Aafrika vahel (AEFJN, n.d.).

AEFJN nägemus jätkusuutlikust valitsemisest on segu eetilistest põhimõtetest, sotsiaalsest õiglusest, keskkonnahoiust ja majandusreformidest. Nende lähenemine rõhutab vajadust tervikliku ja vastutustundliku juhtimise järele, mis ei keskendu pelgalt majanduskasvule ja finantsilistele huvidele, vaid keskendub pikaajalisele vastutusele inimeste ja planeedi ees. AEFJN rõhutab oma vastustes ettevõtete kohustust ühendada oma majandustegevus sotsiaalsete ja keskkonnaalaste eesmärkidega (Euroopa Komisjon, n.d.e). Nad pooldavad suuremaid juriidiliselt siduvaid raamistikke, mis tagaksid, et ettevõtted kaasaksid oma otsustusprotsessidesse kõik huvirühmad ehk töötajad, kohalikud kogukonnad ja ökosüsteemid: *"Companies need to elevate and protect the interests of all stakeholders to develop a more balanced approach where the interests of key groups – including employees, supply chain workers, affected communities, indigenous peoples and human rights, environmental and land defenders – are meaningfully taken into account"* (ibid.). Nende hinnangul peaksid ettevõtted rakendama läbipaistvaid ja mõõdetavaid jätkusuutlikkuse strateegiaid, mille raames kaalutakse otsuste vastuvõtmise mõju ka tuleviku perspektiivis (ibid.). Kliimamuutuste osas soovib AEFJN, et ettevõtted joonduksid rahvusvaheliste keskkonnalepingutega, tuues eraldi välja Pariisi kokkulepe (ibid.). Organisatsioon leiab, et ettevõtted võiksid olla võtmerollis kasvuhoonegaaside vähendamisel, ringmajanduse mudelite kasutuselevõtmisel ja bioloogilise mitmekesisuse hoidmisel (ibid.). Lisaks soovib AEFJN, et firmad rakendaksid neid põhimõtteid ka oma tarneahelate puhul, et tuvastada ja lahenda kliimaga seotud riske. See hõlmab aktiivseid meetmeid süsinikuheitmete vähendamiseks ja loodusvarade vastutustundlikuks kasutamiseks (ibid.).

AEFJN näeb Euroopa Liitu olulise partnerina nende eesmärkide saavutamisel. Organisatsioon pooldab Euroopa Liidu üleseid juriidiliselt siduvaid õigusraamistikke, mis reguleeriks ja kontrolliks ettevõtte jätkusuutlikku käitumist: *"Significant changes to the dominant economic and business model, based on infinite growth and prioritising short-term profits and shareholder value, are urgently needed"* (ibid.). Sellised seadused aitaksid ühtlustada erinevate riikide lähenemist ja loovad parema ning ausama konkurentsikeskkonna. AEFJN usub, et Euroopa Liit saaks näidata ka eeskujuna ja olla globaalne liider, kehtestades ettevõtetele ühtsed standardid inimõigustes, keskkonnakaitses ja eetilise juhtimise osas

(ibid.). Euroopa Liidu roheline kokkulepe ja kestliku arengu eesmärgid on AEFJN-i jaoks olulised. Nad leiavad, et tõhusate seadusandlike meetmetega saaks Euroopa Liit motiveerida ettevõtteid mitte ainult vastama rahvusvahelistele normidele, vaid ka neid ületama (ibid.). Nende hinnangul võimaldavad need meetmed kaasa aidata kliimamuutustega võitlemisele, sotsiaalse õigluse edendamisele ja ettevõtete pikaajasele jätkusuutlikkusele (ibid.).

AEFJN-i visioon on selgelt suunatud süsteemsetele muutustele, mis saavad alguse Euroopa Liidu seadusandlikest protsessidest. Nad soovivad, et ettevõtted ja valitsused teeksid tihedamalt koostööd õiglase ja kestliku maailma loomiseks. Sealjuures peaks nende hinnangul jätkusuutlik valitsemine põhinema eetilistel ja moraalsel väärtustel. See hõlmab rahvusvahelist solidaarsust ja kohalike kogukondade kaasamist, et tagada parem tulevik kõigile.

Konsultatsioonist, kus koguti sisendit Äriühingute kestliku üldjuhtimise kohta, kulmineerus lõppkokkuvõttes Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiviga. Direktiiv seab kohustuse ettevõtjatele, ja eriti suurettevõtjatele, rakendada hooldsuskohustuse põhimõtteid, et tuvastada, ennetada ja leevendada inimõiguste rikkumisi ja keskkonnakahjusid oma tootmisahelas (Euroopa Komisjon, 2022, 1). Sinna juurde soovitakse suurendada ettevõtjate vastutust tekitatud kahjuliku mõju eest ja parandada nende inimeste ligipääsu õiguskaitsevahenditele, keda äriühingute tegutsemine on kas inimõiguste poolest või keskkonnamõjude osas kahjustanud (Euroopa Komisjon, 2022, 3). Soovitakse lahendada ka probleemi, milleks on hooldsuskohustuse nõuete killustumine ühtsel turul, et tagada ühetaolisus (ibid.). Selliseid nõudeid kohaldatakse ka kolmandate riikide ettevõtetele (ibid.).

Direktiivis kirjeldatakse ka sidusrühmadega konsulteerimise protsessi ja seda, kuidas nende tagasisidet on arvesse võetud. Lisaks avalikule konsultatsioonile saadi sisendit ka ekspertrühmadelt, sidusrühmade seminaridelt ja kohtumistelt. Konverentsidelt ja kohtumistelt ettevõtjatega ning esialgselt mõjuhindangust (Euroopa Komisjon, 2022, 18-19). Konsultatsioonid näitasid, et enamjaolt on sidusrühmad nõus, et Euroopa Liit vajab õigusraamistikku hoolduskohustuse valdkonnas (meetmete vastu võtmise vajadust toetas 95,9 % valitsusväliseid organisatsioone, 68,4 % ettevõtjaid) ja järelevalvet võiksid teostada riiklikult pädevad asutused (Euroopa Komisjon, 2022, 19). Konsultatsioonile vastanud eelistavad hooldusmeetmete horisontaalset rakendamist sektoripõhiste üle, sest kardetakse jääda konkurentsiasu ebasoodsasse olukorda (ibid.).

Millele tugineb oma vaadetes keskkonnale AEFJN? Huvitaval kombel ei põhinenud AEFJN üldse oma konsultatsiooni vastustes religioonile. Nende vastused olid teaduspõhised ja religiooni toodi välja ainult siis, kui räägiti religioossete vähemuste kaitsest. Muidu ei kumanud organisatsiooni antud vastustest välja see, et tegu oleks võinud olla religioosse organisatsiooniga ja religioon ei omanud suuremat rolli AEFJN-i vastustes jätkusuutliku äriühingu juhtimise konsultatsioonis. "*Directors should be required to develop, disclose and implement, on behalf of the company, a forward-looking corporate strategy that integrates sustainability matters [...] based where appropriate on science-based methodology*" (Euroopa Komisjon, n.d.e).

Nii AEFJN-i konsultatsioon kui ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv rõhutavad inimõiguste austamist kogu ettevõtluse väärtusahela jooksul. Lisaks peavad mõlemad vabatahtlike meetmeid ebapiisavaks ja toetavad kohustusliku raamistiku seadmist, mis tagaks konkreetsed kohustused. Lisaks rõhutatakse vajadust siduda hoolsuskohustuste täitmist ettevõtete strateegiliste eesmärkidega. Erinevused direktiivi ja AEFJN-i lähenemistes ilmnevad selles, et direktiiv keskendub Euroopa Liidu tasandil õiguskindluse ja majandusliku ühtsuse saavutamisele, kuid AEFJN keskendub tsiviilvastutusele ja õiguskaitse tugevdamisele ohvrite jaoks. AEFJN-i tugines konsultatsioonile vastates vaid teadusele.

5.2.4. ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegia aastani 2020 hindamine ja Euroopa Liidu Piiskoppide Kiriklike Konverentside Komisjon

Keskkonnateemaline konsultatsioon, millele kohta COMECE (Euroopa Liidu Piiskoppide Kiriklike Konverentside Komisjon) on arvamust jaganud, on teistest käesolevas uurimustöös analüüsitud konsultatsioonidest erinev, sest selles konsultatsioonis ei kogutud n-ö "edasisidet" tulevastele tegevustele, vaid tagasisidet juba vastuvõetud ja lõppenud strateegiale (Euroopa Komisjon, n.d.f). Tagasisidet oodati EL-i bioloogilise mitmekesisuse strateegiale, mis kestis 2020. aastani (ibid.). Konsultatsioon hõlmas tagasisidet kolmele eraldiseisvale EL-i bioloogilise mitmekesisuse strateegiale, milleks olid esiteks EL-i 2020. aasta bioloogilise mitmekesisuse strateegia (2011–2020) hindamine, teiseks 2020. aasta strateegia 5. eesmärgiga seoses EL-i invasiivsete võõrliikide määruse kohaldamise läbivaatamine ja kolmandaks õiguslikult siduvate ELi looduse taastamise eesmärkide väljatöötamine, mis oli

ka EL-i bioloogilise mitmekesisuse strateegia 2030 põhiline kohustus. Kokku moodustasid strateegiad laiema raamistiku (ibid.).

Seda tagasisidestas teiste organisatsioonide seas ka COMECE, mis on katoliiklik organisatsioon. COMECE tagasiside ELi 2020. aasta bioloogilise mitmekesisuse strateegia rakendamise ja ELi invasiivsete võõrliikide määruse kohaldamise kohta oli esitatud "European Laudato Si' Alliance" (ELSiA) nimel ja on napisõnaline, kuid sisaldab tihti viiteid Laudato Si-le, paavst Fransiscuse teisele entsüklikale (Euroopa Komisjon, n.d.f). Ökoloogiline mitmekesisuse Laudato Si-s keskendub kolmandas osas ökoloogilisele mitmekesisusele (Paavst Franciscus, 2015).

Paavst Franciscus leiab Laudato Si-s, et bioloogilise mitmekesisuse kaitseks ja kliimamuutuste peatamiseks tehtud edusammud on väikesed (Paavst Franciscus, 2015). Eelkõige nõuab paavst vastutustunnet, ausust ja julgust nendelt riikidelt, kes on võimsad ja saastavad rohkem (ibid.). Veel kritiseerib Laudato Si seda, kuidas bioloogilist mitmekesisust peetakse piiramatuks ressursiks, mida saab omatahtsi lõpmatult kasumi teenimise eesmärgil kasutada (ibid.). Paavst Franciscus väidab, et üleüldse tuleks loobuda "maagilisest turukontseptsioonist", kus probleeme saab lahendada lihtsalt ettevõtte kasumi suurendamisega (ibid.). Selle asemel tuleks pöörata tähelepanu looduse rütmidele ja ökosüsteemide keerukusele, mida võib inimese sekkumine tõsiselt häirida. Bioloogilise mitmekesisuse osas peaks mõtlema ka selle tähtsusele kohalike inimeste ja kultuuride jaoks (ibid.).

COMECE vastused strateegiale rõhutavad tugevalt bioloogilise mitmekesisuse tähtsust, hinnates läbivalt selle hoidmise ja taastamise prioriteetsust kas kõrge või väga kõrgena (Euroopa Komisjon, n.d.f). Nende vastused sisaldavad terviklikku arusaama bioloogilisest mitmekesisusest, rõhutades ökosüsteemide süsteemset ja vastastikku sõltuvat olemust (ibid.). Organisatsioon tõstab esile ökosüsteemide olemuslikku väärtust, olenemata nende pakutavatest "teenustest" inimkonnale, nõudes nende kaitsmist väljaspool puhtalt kasumile suunatud kaalutlustest: "*[...] no one looking for quick and easy profit is truly interested in their preservation. But the cost of the damage caused by such selfish lack of concern is much greater than the economic benefits to be obtained*" (ibid.).

Huvitaval kombel on COMECE küll konsultatsioonis olnud nipsisõnaline ja teistele loodushoiu ja kliimateemalistele konsultatsioonidele pole nad vastanud, kuid on saanud kolmel erineval korral kokku Euroopa Komisjoni esindajatega Euroopa Roheleppe asjus nii religioonide ülese Roheleppe konventsiooni, Roheleppe esitluse ja arutelu ning Roheleppe arutelu katoliiklike noorte seas pärast (Euroopa Liit, n.d.b). Kokku on saadud alati kas Frans Timmermansi või liikmega tema kabinetist (ibid.).

Avalikult konsultatsioonilt saadud tagasisidet kasutati, et hinnata EL-i bioloogilise mitmekesisuse strateegiale, mis kestis 2020. aastani ja sellest on koostatud ja ametlik dokument. Avalikult konsultatsioonilt saadud vastuseid on dokumendis kasutatud strateegia partnerluse horisontaalsete meetmete hindamiseks (Euroopa Komisjon, 2022a, 18). Kuigi Euroopa Komisjon toob välja mitmeid platvorme, mis olid suunatud Euroopa Liidu sisese partnerluse hõlbustamiseks, nagu Natura 2000 haldamiseks loodud Biogeograafiline Protsess, siis konsultatsioonile vastanutest arvas alla poolte, et hinnatav strateegia on olnud edukas partnerluse soodustamiseks ja selle eesmärgi kodaminekut hinnatakse Komisjoni poolt tagasihoidliku mõõduka eduga (ibid.) Ka COMECE mainitud paavsti entsüklika Laudato Si on arenenud välja koostöö platvormiks, kus jagatakse “rohelisi” nippe ja viise kuidas arendada koguduses keskkonnasäästlike harjumusi (Living Laudato Si’, n.d.). Nõnda on vähemalt ELSiA koostöö võrku kuuluvad organisatsioonid olnud edukamad horisontaalsete partnerluste arendamisel. Seda eriti võttes arvesse, et ELSiA korraldatud uuringu järgi, mille kohaselt 82% 283-st uuritud katoliiklikust organisatsioonidest, mille alla kuuluvad näiteks kogudused ja heategevusorganisatsioonid, teevad koostööd teiste usupõhiste gruppidega ja 81% mitte-usupõhiste gruppidega seoses ökoloogiliste probleemidega (Gotra, 2024).

Vastupidiselt eelnevas analüüsis analüüsitud organisatsioonile AEFJN-ile, on COMECE oma konsultatsiooni vastustes tuginenud peamiselt vaid religioonile. Põhilise osa moodustab Paavst Franciscuse entsüklika Laudato Si’. Nii Euroopa Komisjon kui ka COMECE vastused rõhutavad lisaks ka bioloogilise mitmekesisuse olulisust ja vajadust kaitsta mitmekesisuse säilimist (Euroopa Komisjon, 2022a, 45). Veel rõhutavad mõlemad vajadust tervikliku lähenemise järele. COMECE teeb seda läbi ökosüsteemide vastastikuse ja süsteemse olemuse rõhutamise ja Komisjoni väljastatud dokumendis tuuakse tervikliku lähenemise puudumist välja kui üheks strateegia kitsaskohaks (ibid.). Komisjoni tekstis puudub filosoofiline ja eetiline vaatepunkt, millele COMECE tugineb. Nii erinevad COMECE vastused

konsultatsioonile Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatisest vaid eetika hõlmamise poolest.

5.2.5 Euroopa Liidus kirikuid ja usukogudusi esindavate organisatsioonide vaated keskkonnahoiule konsultatsioonide vastuste põhjal

Peamisteks kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide lähenemisviisiks on religioosne ja eetiline vaatenurk. Neile on keskne jumala loomingu säilitamise ja hoidmise kontseptsioon. Tihti rõhutatakse moraalset kohustust ja vastutust tulevaste põlvete ees ja kliimamuutusi nähakse laiema sotsiaal-ökoloogilise probleemina.

Peamisteks erinevusteks valimis olnud organisatsioonide vahel on see, et kuigi kõik tegelevad kohalikul tasandil keskkonna probleemide lahendamisega, siis EKD on sellele teistes rohkem pühendunud ja Saksamaa Piiskoppide Komissariaat keskendub teistest rohkem poliitika mõjutamisele ja institutsionaalsele tasandile. Varieerub ka see, kui otseselt tuuakse religiooni keskkonnahoiu põhjuseks välja. AEFJN tugineb näiteks pea ainult teadusele oma konsultatsiooni vastustes.

Kui võrrelda keskkonna alastele konsultatsioonidele vastanud kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide vaateid ja konsultatsiooni tulemusi, ilmneb see, et üldiselt on kirikud ambitsioonikamad, kui Euroopa Liidu ametlik positsioon. Religioossed organisatsioonid rõhutavad rohkem eetilist ja sotsiaalset dimensiooni, samas kui Euroopa Liit keskendub rohkem majanduslikele ja tehnoloogilistele aspektidele. Siiski on ühisosaks näiteks kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine ja energiatõhusus.

On üllatav, kui positiivselt ja progressiivselt suhestuvad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid keskkonnahoidu ja et need organisatsioonid sooviksid Euroopa Komisjonist suuremaid rangemat keskkonnapoliitikat. Peamisteks erinevusteks Euroopa Komisjoni ja kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide vahel kujunes tasand, millel soovitakse muutust sisse viia. Euroopa Komisjoni ja religioosete organisatsioonide ühisosa on siiski suur ja suundumus sama.

Kuna inimese roll kas ühena loodusest või loodusest eraldiseisvana on piibis olnud mitmeti tõlgendatav ning mõnede autorite arvates õigustanud inimese hoolimatut käitumist loodu(se)

suhtes, siis uurimustööd alustades eeldasin, et leian ka mõne organisatsiooni, kes ei ole nii positiivselt keskkonnahoiu vajalikusse suhestunud. Tegelikuses muidugi mitte nii positiivselt kliimamuutuste ja keskkonnahoiuga suhestuvad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid ei pruugi üldse vastata konsultatsioonidele, sest teema pole nende jaoks tähtis ega oluline ja seetõttu jäävad sõelale ainult keskkonnahoiust huvituvad organisatsioonid. Teisalt jällegi vahest valitakse huvivaldkondade hulka kliimameetmed ja/või keskkond puhtalt teema populaarsuse pärast ja tegelikkus sisulist tööd Euroopa Liidus sellele ei järgne. Vahest piirduakse vaid kohalikul tasandil keskkonnateemadega tegelemisele kui sedagi. Samas ECE ja COMECE on ühed euroopa suurimad ja olulisemad religioossed organisatsioonid ja mõlemad on teisi organisatsioone ja kogudusi esindavate organisatsioonidena keskkonnahoiu suuna.

Probleemsena saab välja tuua ka töö peamise allika, läbipaistvusregistri. Tegelikuses võib olla rohkemgi Euroopa Liidu tasandil aktiivseid kirikuid ja usuühendusi esindavaid organisatsioone, kelle tehtud lobitöö aga lihtsalt ei paista läbipaistvusregistris välja. Kas seda ei jäädvustata sinna korrektselt või siis esindab kiriku või usuühenduse huve mõni muu huvikaitse organisatsioon, mitte religioosne organisatsioon ise. Kui külastada teiste keskkonnast ja/või kliimameetmetest huvitatute kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide kodulehekülgi, kes ei ole läbipaistvusregistri põhjal ja sellest tulenevalt ka uurimistöös loodud tüpologia põhjal aktiivsed, siis sealt üldiselt leiab ikkagi eraldi sektsiooni, mis on pühendatud loodushoiule ja sisaldab teemakohaseid uudiseid.

5.3. Kirikuid ja usuühendusi esindavate organisatsioonide keskkonna vaadete tugipunktid

Kui uurimistöö toob ökoteoloogiast rääkivas teooria peatükis välja neli kristlikule ökoteoloogiale iseloomulikku põhitunnust, siis peab tõdema, et pea kõik neli tunnust on esindatud ka kristlike organisatsioonide konsultatsioonide vastustes. Tihiti põhinetakse oma vastustes teadusele, tuginetakse isiklikule narratiivile läbi kohalikule tasandile pühendumise ja kogukonna ning kujundatakse traditsioonilisemaid, inimesekesksemaid religioosseid arusaamu ümber. Troster, kelle kirja pandud põhitunnused uuesti välja tõin, on neljandaks valinud ökoteoloogias tunnetavad öko-feminismi mõjud. Mina oma uurimistöö käigus ei täheldanud konsultatsioonide vastustest öko-feminismi või üldse naiste õigustest rääkimist,

kuid uuritud organisatsioonidest võtab AEFJN oma kodulehel sõna ka spirituaalse öko-feminismi kohta (AEFJN, 2020).

Iga organisatsiooni kohta käivas analüüsis on väljatoodud, millele nad oma vaadetes loodushoiule tuginevad ehk on see teadus või religioon. Analüüsi tulemusena selgus, et oma vaateid põhjendatakse erinevalt. Leidub nii organisatsioone, kes toetuvad teadusele ja religioonile kui ka neid, kes toetuvad ainult ühele kahest. Võiks arvata, et kunas üheks ökoteoloogia tunnuseks on teadusele põhinemine, siis pigem põhinevad organisatsioonid kas ainult teadusele või segule religioonist ja teadusest, kuid ei. Saksa Piiskoppide Komissariaat, Evangeelne Kirik Saksamaal ja Euroopa Kirikute Konverents põhjendasid oma vaateid nii religiooni kui ka teadusega ja COMECE keskendus ainult religioonile ning AEFJN keskendus vaid teadusele.

Peamiseks erinevuseks Euroopa Komisjoni teatiste ja organisatsioonide poolt konsultatsioonidele antud vastuste vahel on see, et kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid keskenduvad kohalikule tasandile. Nii ilmneb veel üks ökoteoloogia tahk, ehk isiklik narratiiv. Keskkonnakriisi seostatakse kogukonnaseksisteerivate probleemidega ja ka lahendust keskkonnakriisile otsitakse lähedalt läbi näiteks hoonete energiasäästlikumaks muutmise.

Traditsioonilisemate religiossete arusaamade ümberkujundamiseks pakuvad mitmed uuritud usuühendused haridusprogramme, nii lastele kui ka täiskasvanutele. Nii tehakse aktiivselt kogukonnas teavitustööd loodushoiust. Siin ristub traditsiooniliste arusaamade ümberkujundamisega ka isiklik ja kohalik tasand. Kui ökoteoloogiast kõnelevas peatükis toon välja, kuidas ameerika ajaloolane Lynn White (1967, 1204-1206) on kirjeldanud kristlust kui loodust eksploateerida laskvat raamistikku, siis see on tänapäeval uuritud organisatsioonide seas muutumas.

6. Kokkuvõte

Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, kui aktiivsed on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus, millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid ja viimaks kuidas, erinevad nende organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni teatistest. Valim moodustus Euroopa Komisjoni läbipaistvusregistrisse kirjapanud kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest, kes on oma huvivaldkondadeks valinud kliimameetmed ja/või keskkond. Selle valimi põhjal leiti vastus esimesele uurimusküsimusele ja seejärel valim kitsendati, et uurida Euroopa Komisjoni avalikele kliimateemalistele konsultatsioonidele vastanud organisatsioone. Nõnda jäid kitsamasse valimisse ainult kristlikud kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid.

Euroopa Liidus kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid, kes osalevad Euroopa Liidu keskkonnapoliitika kujundamises, on oma vaadetes keskkonnanohiule ja kliimamuutustele positiivsemad ja tihti progressiivsemad kui Euroopa Komisjon. Keskkonnanohiule lähenetakse tihti eetilisest ja moraalsest vaatepunktist, kuid ei pruugita sealjuures põhineda ainult religioonil. See, millega oma vaateid konsultatsioonides põhjendatakse, on kirikuid ja usuühendusi esindavates organisatsioonides individuaalne, kuid minu valimi põhjal jaotuvad üsna võrdelt teaduslike ja religioossete põhjenduste vahel. Religiooniga põhjendatakse miks on üks või teine asi moraalne, eetiline või kaitsmist väärt, ning teadusel põhinetaks teavitustöö ja keskkonna meetmete puhul. Organisatsioonide nägemus sellest, milline peaks olema loodushoid Euroopa liidus erineb avalike konsultatsioonide tulemustest vaid nii palju, et millisel tasandil peaks töö toimuma. Religioossed organisatsioonid sihivad tihti kohalikku tasandit.

Üks võimalus oleks olnud teha uurimustöö juhtumipõhise ehk vertikaalse analüüsina, sest siis oleks saanud ühe organisatsiooni toimimisse sügavamalt sisse minna ja kaasata uuringusse ka organisatsiooni kodulehel olevat keskkonnateemalist materjali. Kuid siis oleks olnud keerulisem luua üldistust organisatsioonide vahel ning tegu oleks olnud mahukama ettevõtmisega. Kuigi mitte ükski kirikuid ja usuühendusi esindav organisatsioon ei tegutse Euroopa Liidu kliimapoliitika vastu ja on oma vaadete poolest keskkonnale sarnased Euroopa Komisjoniga või neist isegi veel suuremale keskkonnanohiule meelestanud, ei saa sellest järeldada, et kõik Euroopa Liidu juures tegutsevad kirikuid ja usuühendusi esindavad

organisatsioonid on oma seisukohtadelt kliimasõbralikud. Pigem lihtsalt need organisatsioonid, kes ei hooli kliimamuutustest või peavad seda pseudoprobleemiks, ei panusta oma ressursse kliimateemaliste konsultatsioonidele vastamiseks. Siiski on märgiline, et mitte ükski kirikuid ja usuühendusi esindavatest organisatsioonidest ei tööta aktiivselt Euroopa Liidu kliimaeesmärkide vastu. Edaspidi võiks teema kohta uurida seda, kui mõjusad on kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid keskkonnalases lobitöös või huvikaitstes ja näiteks seda, kuidas erinevad lobitöös ja huvikaitsest religioossed ning mittereligioossed organisatsioonid.

7. Kasutatud allikad

AEFJN. (2024). AEFJN and Other Catholic NGOs Issue Urgent Call to End Hunger and Poverty: Rome Forum Manifesto on the Right to Food. Avaldatud 10.10.2024. <https://aefjn.org/en/aefjn-and-other-catholic-ngos-issue-urgent-call-to-end-hunger-and-poverty-rome-forum-manifesto-rome-october-10-2024/>. Külastatud 06.01.2025.

AEFJN. (2020). Eco-Feminist Spirituality- Towards a Personal and Societal Transformation. Avaldatud 03.02.2020. <https://aefjn.org/en/eco-feminist-spirituality-towards-a-personal-and-societal-transformation/>. Külastatud 06.01.2025.

AEFJN. (n.d.). About AEFJN. <https://aefjn.org/en/about-aefjn/>. Külastatud 06.01.2025.

Baha'i International Community. (2024). Baha'is at COP29 model new ways to challenge the climate status quo. Avaldatud 26.11.2024. <https://www.bic.org/news/bahais-cop29-model-new-ways-challenge-climate-status-quo>. Külastatud 19.12.2024

Böhringer, Christoph. (2014). Two decades of European climate policy: A critical appraisal. *Review of Environmental Economics and Policy*, 8(1), 1-17.

Brighton, Clarie. (2017). Unlikely bedfellows: the evolution of relationship between environmental protection and development. *The International and Comparative Law Quarterly*, 66(1), 209–233.

Charveriat, Céline. (2023). “The Green Deal: Origins and Evolution”. *Geopolitique*. <https://geopolitique.eu/en/articles/the-green-deal-origins-and-evolution>. Külastatud 24.10.2024.

Conradie, Ernst. (2023). 'Ecotheology', *St Andrews Encyclopaedia of Theology*. Brendan N. Wolfe et al. <https://www.saet.ac.uk/Christianity/Ecotheology>. Külastatud 02.05.2025

Conradie, Ernst. (2020). The four tasks of Christian ecotheology: Revisiting the current debate. *Scriptura: Journal for Biblical, Theological and Contextual Hermeneutics*, 119(1), 1-13.

Comunità Religiosa Islamica Italiana. (2024). COP29 delle religioni a Baku: “Un appello unitario per il clima”. Avaldatud 05.11.2024. <https://www.coreis.it/international/notizia/cop29-delle-religioni-a-baku:-un-appello-unitario-per-il-clima->. Külastatud 29.12.2024.

EcoDharma. (n.d.). European Buddhist Union. <https://www.europeanbuddhistunion.org/ecodharma>. Külastatud 29.12.2024.

Euroopa Komisjon. (2022). Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, mis käsitleb äriühingute kestlikkusalast hoolsuskohustust ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Ariuhingute-kestlik-uldjuhtimine_et. Külastatud 13.12.2024.

Euroopa Komisjon. (2019). “Euroopa rohelises kokkuleppes määratakse kindlaks, kuidas muuta Euroopa 2050. aastaks esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks, parandades inimeste tervist ja elukvaliteeti ning hoolitsedes looduse eest, jätmata kedagi kõrvale.” https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_19_6691. Külastatud 15.10.2024.

Euroopa Komisjon. (n.d.a). Läbipaistvusregister. https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/search-register_et. Külastatud 21.10.2024.

Euroopa Komisjon. (n.d.b). Läbipaistvusregister. https://commission.europa.eu/about-european-commission/service-standards-and-principles/transparency/transparency-register_et. Külastatud 21.20.2024.

Euroopa Komisjon. (n.d.c). 2030. aasta kliimaeesmärgi kava. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12265-2030-climate-target-plan/public-consultation_et. Külastatud 12.12.2024

Euroopa Komisjon. (n.d.d). Euroopa kliimapakt.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12219-european-climate-pact/public-consultation_et. Külastatud 28.12.2024.

Euroopa Komisjon. (n.d.e). Äriühingute kestlik üldjuhtimine.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Ariuhingute-kestlik-uldjuhtimine/F_et. Külastatud 28.12.2024.

Euroopa Komisjon. (n.d.f). Evaluation of the EU Biodiversity Strategy to 2020.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/1832-evaluation-of-the-eu-biodiversity-strategy-to-2020/public-consultation_et. Külastatud 28.12.2024

Euroopa Komisjon. (n.d.g). Frans Timmermans.
https://commissioners.ec.europa.eu/frans-timmermans_en. Külastatud 24.12.2024

Euroopa Komisjon. (2022a). Commission staff working document evaluation, Of the EU Biodiversity Strategy to 2020.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/1832-Evaluation-of-the-EU-Biodiversity-Strategy-to-2020_et. Külastatud 23.12.2024.

Euroopa Komisjon. (2021). „Eesmärk 55“: ELi 2030. aasta kliimaeesmärgi saavutamine teel kliimaneutraalsuseni.
<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0550>. Külastatud 15.10.2024.

Euroopa Komisjon. (2020). Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele, Euroopa Kliimapakt.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12219-European-Climate-Pact_en. Külastatud 12.14.2024.

Euroopa Komisjon. (2020a). Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele, Euroopa 2030. aasta kliimaeesmärgi suurendamine: investeerimine kliimaneutraalsesse tulevikku meie inimeste

hüvanguks.

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12265-2030-aasta-kliimaeesmargi-kava_et. Külastatus 13.12.2024

Euroopa Liit. (n.d.) Organisatsiooni üksikasjad. https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_et?id=55481528937-66. Külastatud 28.12.2024.

Euroopa Liit. (n.d.b.) Organisatsiooni üksikasjad. https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_et?id=47350036909-69. Külastatud 28.12.2024.

Euroopa Parlament. (2008). Euroopa Ülemkogu kohtumine Brüsselis 11.-12. detsember 2008. Euroopa Parlament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_dossier/2008/ET/03A-DV-PRESSE_BKG\(2008\)12-08\(44004\)_ET.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_dossier/2008/ET/03A-DV-PRESSE_BKG(2008)12-08(44004)_ET.pdf). Külastatud 21.10.2024.

Euroopa Parlament. (2016). Saadikud andsid toetuse Pariisi kliimakokkuleppele. Euroopa Parlament. <https://www.europarl.europa.eu/news/et/press-room/20160930IPR44535/saadikud-andsid-toetuse-pariisi-kliimakokkuleppele>. Külastatud 21.10.2024.

Euroopa Parlament. (n.d.). Kliimaläbirääkimiste ajajoon. Euroopa Parlament. https://www.europarl.europa.eu/infographic/climate-negotiations-timeline/index_et.html#event-1997. Külastatud 21.10.2024.

Euroopa põhiseaduse leping. (2006). Riigiteataja II. <https://www.riigiteataja.ee/akt/1034169>. Kasutatud 28.19.2024.

EOCSPAHR (European Office of the Church of Scientology for Public Affairs and Human Rights). (2023). Exploring How Scientology Values Nature and Climate Change. Avaldatud 16.02.2023.

<https://www.europeanaffairs.eu/2023/02/16/exploring-how-scientology-values-nature-and-climate-change/>. Külastatud 29.12.2024.

Foret, François. (2009). Religion: a Solution or a Problem for the Legitimisation of the European Union? *Religion, State & Society*, 37(1-2), 37-50.

Foret, François. (2014). 'Religion at the European Parliament': purposes, scope and limits of a survey on the religious beliefs of MEPs. *Religion, State & Society*, 42(2-3), 108-129.

Foret, François. (2022). The Oxford Handbook of Religion and Europe. Grace Davie, Lucian N. Leustean (toim). *Religion and the European Parliament* (323-337). The Oxford Handbook of Religion and Europe. Oxford & New York: University of Oxford.

Gotra, Giorgio. (2024). The Living Laudato Si' european survey, a first-of-its-kind initiative. ELSiA.

<https://elsialliance.org/the-living-laudato-si-european-survey-a-first-of-its-kind-initiative/>.

Külastatud 22.12.2024.

Gullberg, Anne Therese. (2008). Lobbying friends and foes in climate policy: The case of business and environmental interest groups in the European Union. *Energy Policy*, 36(8), 2964-2972.

Hollinghurst, Steve. (2022). Environmentalism and evangelism, essential companions in Christian creation care. *Practical Theology*, 15(5), 479-490.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2023). Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (H. Lee & J. Romero, Eds.). IPCC. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf.

Külastatud 04.11.2024

Kalmus, Veronika. Anu Masso, Merle Linno. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.

Külastatud 12.10.2024

Klinkenborg, Hannah., Doris Fuchs. (2022) Religion: A resource in european climate politics? An examination of faith-based contributions to the climate policy discourse in the EU. *Zeitschrift für Religion, Gesellschaft und Politik*. 6:83–101.

Living Laudato Si'. (n.d.). Resources. <https://livinglaudatosi.com/resources/>. Külastatud 22.12.2024.

Morrison, Mark. Roderick Duncan, Kevin Parton. (2015) Religion Does Matter for Climate Change Attitudes and Behavior. *PLoS ONE* 10(8), 1-16. <https://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0134868&type=printable>. Külastatud 11.05.2025.

Mrozowska, Sylwia. Marcin Hintz. (2020). Religion and climate policy in the European Union. *European Journal of Science and Theology*. 16(5). 143-156.

Mudrov, Sergei. (2015). Religion and the European Union: Attitudes of Catholic and protestant churches toward European integration. *Journal of Church and State*, 57(3), 507-528. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01402380903230652>. Külastatud 09.05.2025.

Paavst Franciscus. (2015). Laudato si'. The Holy See. https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html. Külastatud 05.01.2025.

Pavlovic, Peter. (2022). The Conference of European Churches. Grace Davie, Lucian N. Leustean (toim). *The Oxford Handbook of Religion and Europe*. Oxford & New York: University of Oxford. 354-368.

Piibel. (1997). Piibel.net. <https://eeee/et/piibel/piibel-veebis/>. Külastatud 25.10.2024.

Schliesser, Christine. (2023). *On the Significance of Religion for the SDGs: An Introduction*. Abingdon and New York: Taylor & Francis.

Sgueo, Gianluca. (2017). Religious lobbying in the European Union: An overview. *Medium*. May 4.

Skjærseth, Jon Birger. (2021). Towards a European Green Deal: The evolution of EU climate and energy policy mixes. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 21(1), 25-41.

Troster, Lawrence. (2013). What is eco-theology? *CrossCurrents*, 63(4), 380-385.

Turner, Frank. (2022). The commission of the bishops conferences of European community (COMECE). In: Grace Davie, Lucian N. Leustean (toim). . *The Oxford Handbook of Religion and Europe*. Oxford & New York: University of Oxford. 369-385.

United Nations. (n.d.). Milestones: United Nations Conference on the Human Environment. United Nations. <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/humanenvironment>. Kùlastatud 21.10.2024.

United Nations Framework Convention on Climate Change. (n.d.). The Paris Agreement. United Nations. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>. Kùlastatud 21.10.2024.

White, Lynn. (1967). The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. *Science*, 155(3767), 1203–1207.

8. Lihtlitsents

Mina, Leen Selart, (isikukood: 60209172769) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kirikute ja usuühenduste esindusorganisatsioonide kaasamine Euroopa Liidu otsustusprotsessi: organisatsioonide aktiivsus, keskkonnahoiakud ning osalemine Euroopa Komisjoni konsultatsioonides (Involvement of Churches and Religious Communities' Representative Organizations in the European Union Decision-Making Process: Organizational Activity, Environmental Attitudes and Participation in European Commission Consultations), mille juhendaja on Alar Kilp,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

9. Lisad

Lisa 1.1. Koodipuu: “Millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus?”

Millele tuginevad oma vaadetes keskkonnale kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonid Euroopa Liidus?				
Põhikood	Alamkood 1	Alamkood 2	Näide	Sagedus
Keskkonnaalaste vaadetele tuginemise põhjendused	Religioossed alused	Jumala loomingu säilitamine ja kaitsmine	„ <i>The German Bishops' Commissariat is committed to the preservation of creation</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).”	3
		Moraalne kohustus tulevaste põlvkondade ees	„ <i>This is a duty to both future generations and those elsewhere in the world worst affected by climate change</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).”	2
		Religioossed tekstid ja õpetused	“ <i>.. in the spirit of Pope Francis' Laudato Si</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).”	2
	Teaduspõhised alused	Keskkonnakriisi teaduslik kirjeldamine	“ <i>These fuels result in high greenhouse gas and other polluting emissions</i> (Euroopa Komisjon,	9

			n.d.c).”	
	Sotsiaal-eeetilised alused	Sotsiaalne ja globaalne õiglus	„... <i>may negatively impact the lower income people/regions and contribute to energy poverty</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).“	9
		Põlvkondadevaheline õiglus	„... <i>a duty to both future generations...</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).“	3
		Marginaliseeritud kogukondade kaitse	“ <i>Use revenue to support low-income households in the transition process (e.g. targeted subsidies for home insulation and energy efficiency...)</i> (Euroopa Komisjon, n.d.c).”	7

Lisa 1.2. Koodipuu: “Kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest?”

Kuidas erinevad kirikuid ja usuühendusi esindavad organisatsioonide konsultatsioonide vastused Euroopa Komisjoni konsultatsiooni kohta vormistatud teatistest?			
Põhikood	Alamkood 1	Alamkood 2	Näide

Tegevustasand	Riiklik tasand	Lahenduste leidmisel keskendutakse riiklikule tasandile	<i>"Some regional churches adopted procurement regulations for sustainable procurement."</i>
	Globaalne tasand	Lahenduste leidmisel keskendutakse globaalsele tasandile	<i>"duty to ... those elsewhere in the world worst affected by climate change (Euroopa Komisjon, n.d.c)."</i>
	Euroopa tasand	Lahenduste leidmisel keskendutakse Euroopa Liidu tasandile	<i>"The European Climate Pact could be used to monitor the obligations of EU member states... (Euroopa Komisjon, n.d.d)."</i>
	Kohalik tasand	Lahenduste leidmisel keskendutakse kohalikule tasandile	<i>"The "Green Rooster" environmental management system applies to commitment at all levels, including local (Euroopa Komisjon, n.d.d)."</i>
Prioriteetid keskkonna vallas	Bioloogiline mitmekesisus	Soovitakse säilitada elurikkust	<i>"...loss of biodiversity during the past decades (Euroopa Komisjon, n.d.c)."</i>
	Jätkusuutlik energiapoliitika ja majandus	Energiatõhusus	<i>"Achieve at least 40% energy efficiency (in both primary and final consumption) (Euroopa Komisjon, n.d.c)."</i>
		Kasvuhoonegaaside vähendamine	<i>"It should be increased to at least</i>

			55%* (Euroopa Komisjon, n.d.c.)" <i>*Kasvuhoonegaaside vähendamise protsent</i>
		Fossiilkütuste tarbimise vähendamine	"Phase out of solid fossil fuels (Euroopa Komisjon, n.d.c)."
		Jätkusuutlik majandus	"...growing EU economy based on new production and consumption models (e.g. circular economy) (Euroopa Komisjon, n.d.c)."
	Sotsiaal- ja ökoloogiline õiglus	Põlvkondade vaheline õigus	"...duty towards the future generations (Euroopa Komisjon, n.d.c)."
		Haavatavate gruppide kaitse ja globaalne õiglus	"support low-income households in the transition process...(Euroopa Komisjon, n.d.c)."